AVDOMARI TALÆI RHETORICA

E

P. RAMI, REGII PROFESSORIS,

prælectionibus obſervata.

Cui præfixa eſt epiſtola, quæ lectorem de omnibus utriuſque viri ſcriptis, propediem edendis commonefacit.

3

CANTABRIGIÆ,
Ex Academiæ celeberrimæ
Typographeo. 1631.

PETRVS RAMVS
Lectori S. D.

HAbes, lector, in duobus libellis Rhetoricam elocutionis & actionis ab Audomaro Talæo non tantùm de Rhetorum officinis depromptam, sed ex eloquentium hominum spatiis observatam, & legitimâ inprimis methodo conformatam. Quicquid enim Aristotelis vel Isocratis arculæ, quicquid Ciceronis vel Quintiliani μεθόδια de hac arte complectuntur, id totum hîc copiosè & integrè propositum est. Hîc insignibus poëtarum & oratorum exemplis, id est, usu ipsius eloquentiæ magistro, demonstratum & illustratum, quæ sit in tropis gratia quæ deliciæ sint in figuris verborum, qui in figuris sententiarum nervi ac tori, quæ vis in voce, quæ Suadæ medulla sit in gestu totáque actione; corpúsque artis universum partibus ac membris aptissimè compositum atque collocatum. Denique vivam quandam eloquentiæ imaginem Apelles hic noster tibi repræsentare voluit, quò facilius præstantium in dicendo hominum rhetoricas virtutes & intelligeres, & intellectas imitando & commentando tibi comparares. Quâ laude grammatica omnium artium apud omnes scholas, de quibus quicquam nôsse potui, cumulatissima est, paucis præceptis, exercitatione frequenti & assiduâ grammaticos innumerabiles informando; rhetorica, si ità doceretur, si ità exerceretur, oratores tam multos exhiberet, quàm multos grammaticos grammatica quotidie nobis exhibet. Si quid autem rhetoricum in ipsa rhetorica prætermissum putabis, rhetoricæ in Ciceronem & Quintilianum scholæ tibi satisfacient.

Vale.

145.08

ANDREAS

ANDREAS WECHELUS
LECTORI S.D.

EGo ut omni officio P. Ramum dum viveret prosequi semper studui, ità beatam mortui memoriam omni pietatis observantiâ, quæ optimo viro tribui debet, dignissimam esse statuo. Nam & singularis morum probitas, innocentia, publicæ utilitatis studium, cæteræque eximiæ virtutes vivo illi bonorum amorem meritò conciliârunt. & indignus nefariæ cædis illatæ casus, superstitibus desiderium ingens cum mœrore accendit. Verùm hæc mihi propria causa tanti in hominem amoris, præter commemoratas illas omnibus communes extat, & ad extremum usque spiritum extabit, quòd suas lucubrationes nostris typis excudi voluit, atque in eo semper animi proposito, ex quo semel me sibi typographum ascivit, quantum quidem temporum ratio ferre visa est, perseveravit: ut quoscunque ille libros velut liberos quosdam procreabat, ad eos edendos meam operam, fidem ac diligentiam tanquam obstetricis munus obire juberet. In quo cùm mihi non vulgarem honorem haberi perspicerem, nullis laboribus, nullis sumptibus (qui neque pauci, neque modici faciendi fuerunt) parcendum esse duxi quin quantâ ille curâ ac studio omnia scribebat, tantâ per me industriâ in lucem tersissimis typis emitterentur. Quod dum sedulò feci, sæpe fuit ille mihi adeundus, & rogandus; sæpe fuit quod inchoaveram communicandum, ut omnia rectè curarentur, ea potissimùm, in quibus à communi reliquorum more discedebat: denique editum fœtum sæpe (quod Atticis obstetricibus solenne fuit) ferens, ἀμφιδρόμια περιτρέχειν coactus sum. Quem laborem cùm totos quindecim annos continenter exantlaverim, quàm magni sumptus mihi fuerint faciendi, quanta solicitudo animum meum fatigaverit, omnibus æquis rerum hujusmodi æstimatoribus facilè constare arbitror: cùm præsertim post emissam aliquam editionem, alia à superiore multis sæpe locis immutata statim sufficienda esset. Solebat enim vir ille manum suis scriptis jam editis subindè admovere, quæ nonnulla addens, aut adimens, aut etiam ordinem mutans, recudebat, ac quasi nova faciebat. Quam rem cùm illi plerique vitio verterent, qui constantiæ gloriolam venantur, ut ab iis quæ semel senserunt aut dixerunt nunquam discedant; ille contrà nusquam sibi quiescendum existimabat, quin limatiora prioribus posteriora dare conaretur, ut interim jam confecto in præsens labore adolescentium studia juvarentur. Nec dubitandum est, quin toties lambendo fœtu hoc conaretur, ut id unus præstaret, quòd multi scriptores variis sibi invicem seculis succedentes, perficere studuerunt. Quorum postremos videmus multa superiorum scriptis observatis addidisse, detraxisse, mutâsse, emendâsse. Quæ cùm ità sint, ut diligentiam quam potui maximam vivo integerrimo viro præstiti, sic quoque illi hodie superstes (cui in morte oppetenda cum multis aliis perfidiosè oppressis penè socius fui, è furentis plebis faucibus ope divinâ ereptus) mortuo operam sedulam pro virili navare constitui. Itaque cùm post ejus obitum viderem illius scripta à nonnullis doctis viris in pretio haberi cœpta, conquiri, quosdam etiam typographos ad ea excudenda accingi, ac non neminem esse qui jam manum operi admoverit, (nempe quia

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit)

cœpi egomet cogitare rem meam in hoc negotio præcipuè agi, gravissimámque

que causam me habere arbitratus sum, cur alios falcem in meam messem immittere prohiberem. Neque enim mihi tam diuturnæ possessionis interversionem ferendam esse existimavi, quin illius retinendæ interdicto agerem, eámque velut lege vindiciarum recuperarem. Quâ sanè causâ etiamsi solâ moveri me significarem, nihil absurdum (credo) facere viderer, si quis typographicarum legum rationem habeat. Verùm hac in re officii mei potissimam & primam rationem habui, ut & mortui existimationi, & studiosorum utilitati consulam. Quod me præ cæteris præstare posse profiteri non dubito, qui penè illi assidens, quæ postremo tempore, ac propè sub mortem parturiebat, animadvertere potui: atque adeò nunc efficere possum, nè pridiana pro recentibus, id est, majori studio elaboratis & accuratiùs politis, Juventuti obtrudantur: sed magis ut quæ δευτέρων φροντίδων sunt (imò ὑστάτων potiùs, atque ità σοφωτάτων) summâ fide atque curâ studiosis offerantur. Quam ad rem rectè perficiendam, non defuturos mihi optimi viri amantissimos homines confido, Petrum Bergeronium inprimis, Losellum, Arnaldum Ossatum, Joannem Pœtevinum, nonnullósque alios, quos acerrimo judicio præditos esse scio, ut (quemadmodum de matre sua perita obstetrice apud Platonem loquitur Socrates) alienos fœtus à genuinis, vitales ab imbecillis discernant. Horum ego operâ, consilio & autoritate, P. Rami τόκους γονιμωτάτους (neque enim ullos ἀγόνους vel ἀνεμιδίους edidit) postremos nimirum, &, cùm judicio maximè ob longum docendi usum confirmato valebat, natos, in maximam studiosorum utilitatem emissurum me recipio. Hujus rei documentum ac specimen jam vobis præbui in Grammatica Latina, à nobis anno 1572 excusa: quam qui conferre cum ea volet, quæ Basileæ aliquot antè annis edita fuerat, facilè intelliget, quemadmodum vir ille seipsum quotidie superare contenderet. Eodem anno Dialecticam recognitam, & velut supremâ manu elaboratam dedimus. Quin & Talæi Rhetoricam eâdem curâ & fide emendatam tunc emisimus. Nam quod ipse autor, si per longiorem vitam licuisset, facturus erat, putavit P. Ramus pro summa studiorum & voluntatum conjunctione, in qua simul vixerant, sibi præstandum esse. Has tres sermocinales (quas vocant) artes, paulò antè immanem illam lanienam dedimus, nunc à Rhetorica rursum edenda initium facimus. Sunt etiam alia nonnulla quæ apud autorem latebant, quæ docti viri, ex manibus sicariorum quibus potuerunt rationibus extorta, nobis communicare decreverunt, præsertim in aliquas Ciceronis orationes. Quæ omnia primo quoque tempore, optimo ordine & commodissimâ formâ digesta efficiemus, ut ad eloquentiæ & philosophiæ conjungenda promovendáque studia prodeant. Hæc dum paramus, tum studiosos rogamus, ut istis interim fruantur; tum verò reliquos typographos monemus, nè dum intempestivâ diligentiâ alienæ industriæ nocere student, communi ipsorum studiosorum utilitati officiant: imò nè committant, ut sibiipsi obsint, dum infectum esse frustra optabunt, quod præproperâ festinatione factum fuerit. Potiùs quieti expectent, dum ea proferantur, quæ in posterum omnibus ex æquo amplissimam sint fructum allatura.

Valete Francofurti, III. Cal. Mart. 1575.

AUDO-

AUDOMARI TALÆI RHETORICÆ LIB. I.

De Elocutione.

Cap. I. Quid Rhetorica, & quid Elocutio.

Rhetorica *eſt ars bene dicendi.* Cujus virtus prudenter adhibita, mirabiles effectus habet. Ideóque Plato ſophiſtis Græciæ & rhetoribus iratus, hanc ipſam artem ὀψοποιϊκὴν, κομμωτικὴν, κολακικὴν, γοητικὴν, quandam opſonandi, fucandi, adulandi, incantandi peritiam appellat. Platonem quoque ſecutus Ariſtoteles, totum rhetoricæ facultatis artificium, in bene morata civitate ſupervacaneum eſſe judicat, tantúmque ob auditoris perverſitatem inventum. Denique Romani Româ rhetoricam expulerunt, hodiéque Turcæ Turciâ totâ è liberalibus artibus rhetoricam ſolam averſantur.

Et quidem nullum eſt vel condimenti, vel fuci, vel adulationis, vel incantationis genus, quo rudes illi & imperiti auditores (è quibus totæ civitates conſtant) faciliùs quàm rhetoricis ornamentis ad idoneam ſententiam accommodatis capiantur.

Attamen uterque philoſophus è Rhetoricæ artis magiſterio laudem affectavit, & iſtis ipſis convitiis

vitiis rhetoricam hominum reginam effecit, ſæpéque alias ψυχαγωγὸν, flexanimam nominatim appellavit; Romaníque tandem mirifico bene dicendi ſtudio flagrârunt, & Turcæ manſuetiores facti, in Græcia præſertim eloquentiæ parente ac magſtrâ, ſine dubio flagrabunt.

Partes Rhetoricæ duæ ſunt; Elocutio & Pronuntiatio.

Elocutio eſt exornatio orationis.

Eáque per ſe plurimum poteſt: ut in Curione, qui tametſi cæteris eloquentiæ laudibus maximè nudus eſſet, tamen elocutionis ſplendore, & copiâ, & bonitate quadam expeditâ, & profluente celeritate, orator proximus optimis numeratus eſt.

CAP. II. Quid tropus, καλὸ χρησις, ὑπερβολὴ, ἀλληγορία.

Elocutio eſt tropus aut figura.

Tropus eſt elocutio, quâ verbum à nativa ſignificatione in aliam immutatur.

Tropus verò Ariſtoteli ab accuratè docendo aliquando videtur alienus; quia velut ambiguitatis & obſcuritatis latebra quædam ſit: ideóque fortaſſe Platonis oratio tropis frequentior, eidem viſa eſt habere redundantiam, fucum, novitatem quandam. Sed aliàs tamen idem tropos collaudat, qui ſignificantes, & grati, & è propinquo ſumpti fuerint.

Et certè tropum neceſſitas genuit, inopiâ coacta & anguſtiis: poſt autem delectatio jucunditáſque celebravit. Nam, ut veſtis frigoris depellendi cauſâ reperta eſt primò, poſt adhiberi cœpta eſt ad ornatum

natum etiam corporis & dignitatem: sic verbi modificatio instituta est inopiæ causâ, frequentata delectationis. Delectat autem ideo, vel quia ingenii specimen est transilire ante pedes posita, vel quòd is qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat, quæ maxima est delectatio. Hæc igitur prima sunt condimenta orationis, primáque fucati medicamenta ruboris & candoris.

Sed tamen verecundus debet esse tropus, ut deductus esse in alienum locum, non irruisse; atque ut precariò, non vi, venisse videatur.

Quòd si durior vel inæqualior fuerit, καταχρησις, *abusio dicitur, &* ἀκυρολογία *Grammaticis dicitur.*

S c 4. Æneïd.

Hunc ego si potui tantum *sperare* dolorem.

Sperare pro timere. Pro Mar. Gladium vaginâ *vacuum* non vidimus, dixit orator: quod ex Livio nudum diceres.

Audacia autem *tropi,* ὑπερβολὴ, *Superlatio appellatur.*

Sed cùm troporum singulorum ornatus magnus est, tum continuatorum & conjunctorum multò maximus: quæ continuatio (si lubet) ἀλληγορία, *Inversio nominetur.*

Sed in Allegoria tenendum est illud, ut, quo ex genere rerum cœperis, eodem desinas: secus inconsequentia fœdissima fuerit, ait Quintilianus.

CAP. III. De Metonymia causæ.

TRoporum *genera duo sunt.*

Primum est Metonymia & Ironia.

Metonymia est tropus causæ ad effectum, subjecti ad adjunctum; vel contrá.

Metonymia causæ, est Efficientis aut Materiæ.

Efficientis, ut cùm inventor & autor pro ipsis effectis rebus usurpantur.

Æneïd. 1.

Tum *Cererem* corruptam undis *Cerealiáque arma*
Expediunt. ——— id est, fruges.

Pro Marc. Quos amisimus cives, eos *Martis* vis perculit, non ira victoriæ. *Martis*, id est, prælii.

Georg. 1.

Aut dulcis musti *Vulcano* decoquit humorem.
id est, igne.

Terent. Eunuch. Sine *Cerere* & *Libero* friget *Venus*, id est, Sine cibo & vino amor friget. Allegoria hîc est.

Vulcanum pro igne vulgò audivimus. Et, *Vario Marte pugnatum*, eruditus est sermo. Et, Venerem, quàm coitum dixisse, magis decet. Ità *Liberum & Cererem* pro vino & pane, licentiùs quàm ut fori severitas ferat, ait Quintilianus lib. 8. cap. 6.

Est præterea *hîc valdè usitatum, imò (quia verbum deest) necessarium, scriptores pro scriptis operibus appellare.*

Sic Mart. 14. appellat Livium pro historia à Livio scripta.

Pellibus exiguis arctatur *Livius* ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.

Metonymia materiæ.

Non domus & fundus, non *æris* acervus & *auri*,
Ægroto domini deducit corpore febres. *Horat.*

Hîc *æs* & *aurum* pro nummis æneis & aureis usur-

usurpantur. 2. Leg. *Aes* & *ferrum* duelli insignia sunt, non fani. Hîc *æs* & *ferrum* pro æneis & ferreis armis. Verr. 6. Cùm essent triclinia strata, *argentúmque* expositum in ædibus. *Argentum* significat hîc argenteam supellectilem.

Cap. IIII. De Metonymia effecti.

Metonymia effecti est, cùm ex effectis efficiens significatur.

Agr. 2. Nolo suspensam & incertam plebem Romanam *obscurâ* spe, & *cæcâ* expectatione pendêre. Spes *obscura* dicitur, quia reddit incertos sperantes: & expectatio *cæca*, quia cæcos & ignaros expectantes reddit.

Horat. lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regúmque turres, ô beate Sesti.

Pallidum propriè dicitur, quod pallescit: sed in hoc exemplo *pallida* mors dicitur, quæ pallidum mortuum efficit. Item Æneid. 6.

Pallentésque habitant morbi, *tristísque* senectus.

Sic orator *præcipitem* iram, *hilarem* adolescentiam, *segne* otium dixit; ait ibidem Quintilianus. Imò verò hinc & oratorum, & poëtarum plurima epitheta sunt.

Cap. V. De Metonymia subjecti.

Metonymia subjecti est, cùm nomen proprium rei subjectæ ad significandam rem adjunctam trăducitur.

Ut, cùm ponitur *continens* pro re *contenta*.

Est

Est verò Metonymia hæc longè frequentissima, cùm locus pro ipsis incolis usurpatur. Æneïd. 2.

Invadunt *urbem* somno vinóque sepultam.

Catul. 3. *Urbs* pulcherrima, florentissima, potentissima. In Pis. Quòd in me *carcerem* effudistis, id est, qui in vinculis & carcere erant, vel digni carcere. Pro Pomp. Testis est *Italia*, quam ille ipse victor L. Sylla hujus virtute & consilio confessus est fuisse liberatam. Testis est *Sicilia*, quam multis undique vinctam periculis, non terrore belli, sed celeritate consilii explicavit. Testis est *Gallia*, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter Gallorum internecione patefactum est. Testis est *Hispania*, quæ sæpissime plurimos hostes ab hoc superatos prostratósq; conspexit. Hîc Cicero *Italiam, Siciliam, Galliã, Hispaniam* posuit pro *Italis, Siculis, Gallis, Hispanis.*

Aliter etiam locus ad res locatas traducitur.

1. de orat. Agè verò, nè semper *forum, subsellia, rostra, curiámque* mediteris, id est, *actiones rhetoricas in foro, in subselliis, in rostris, in curia*: quæ allegoria est: ut rursus ibidem; Quod quidem si erit à vobis impetratum, magnam habebo, Crasse, huic palæstræ & *Tusculano* tuo gratiam, & longè *Academiæ* illi ac *Lyceo* tuum hoc suburbanum gymnasium anteponam. Hîc enim per *Academiam, Lyceum, Tusculanum*, intelligimus *doctrinam* celebratam *in Academia* à Platone, *in Lyceo* ab Aristotele, *in Tusculano* à Cicerone.

Ex hoc genere etiam est illud, cùm ex possessore possessa res intelligitur.

Æneïd. 1. Jam proximus ardet *Ucalegon*, id est,

Ucalegonis

Ucalegonis domus. In prosa longè frequentissimum est. Horat. Apud *me* est, id est, *domi meæ*. Cicero; Ego cùm triduo cum Pompeio & apud *Pompeium* fuissem. Idem; Malo tecum apud *te* ambulare, id est, *domi tuæ*. Sic dicimus *hominem* devorari, cujus *patrimonium* devoratur, ait Quintilianus. Et sic Terent. Heaut. Quid te futurum censes, *quem* tot assiduè exedent?

Sic ab Annibale cæsa apud Cannas sexaginta millia Romanorum dicimus, quia ab exercitu, cujus dux erat Annibal, cæsa sunt.

Sic litigantium clientum advocati personas suas pro clientum personis usurpant.

Pro Cæcinn. Restituisse *te* dixti: nego *me* edicto prætoris restitutum esse. Sic Cicero Pisonem advocatum partis adversæ alloquitur, tanquam Eubutius id diceret Cæcinnæ.

CAP. VI. De Metonymia adjuncti.

METonymia adjuncti est, cùm ex adjunctis res subjecta significantur.

Sic nomina virtutum ipsarum pro bonis viris, & vitiorum pro malis, & multarum aliarum rerum pro personis, quibus adjuncta sunt, usurpantur.

Ver. 1. Quas res *luxuries* in flagitiis, *crudelitas* in suppliciis, *avaritia* in rapinis, *superbia* in contumeliis efficere potuisset, eas omnes sese, hoc uno prætore, per triennium pertulisse. *Luxuries* pro *luxurioso* ponitur, *crudelitas* pro *crudeli*, *avaritia* pro *avaro*, *superbia* pro *superbo*: & continuatio quatuor Metonymiarum Allegoriam facit.

Sic

Sic signum pro re significata ponitur.

Ut *pubes* pro *juventute*. Pro Mil. Cui omnem Italiæ *pubem*, &c.

Sic *adjunctum temporis* pro *subjectis*.

O *tempora!* ô *mores!* pro perditis temporum, & malè moratis civibus; Catilin. 1.

Aspera tum positis mitescent *secula* bellis. *Æneid.* 1.

Ex hoc genere Metonymiæ sunt illa Ciceronis Hyperbolica: O *scelus!* ô *labes!* ô *audaciam* incredibilem! & similia.

Locus ille in Pisonem, insignem quæstionem ex intelligentia Metonymiæ hujus exprimit: Non ulla tibi, inquit, invidia nocuit, sed versus tui. Nimis magna pœna, te consule constituta est poëtæ, sive malo sive libero. Scripsisti enim versus; Cedant *arma togæ*. Quid tum? Hæc res tibi fluctus illos excitavit. At hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo elogio, quod, te consule, in sepulchro reipub. incisum est, VELITIS, JUBEATIS, ut, non quòd M. Cicero versum fecerit, sed quòd vindicârit. Veruntamen quoniam te non Aristarchum, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poëtam armis persequare, scire cupio quid tandem isto in versu reprehendas; Cedant *arma togæ*. Tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. Quid nunc te, asine, literas doceam? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam, quâ sum amictus, nec arma, scutum & gladium hujus imperatoris: sed quod pacis est insigne & otii, toga: contrà autem arma, tumultus atque belli, more poëtarum locutus, hoc intelligi

intelligi volui, bellum ac tumultum paci atque otio concessurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poëta, probabit genus ipsum & agnoscet: neque te nihil sapere mirabitur. Pro Mar. uterque tropus cum propriis verbis adjungitur. Sempérque mea consilia pacis & *togæ* socia, non belli atque *armorum* fuerunt.

Aliquando in uno verbo Metonymia duplex est. Pro Marcello; Victoriæ *ferocitatem* extimescere: pro ferocem victoriam, modus est quartus; & ferocem victoriam, quæ faciat victorem ferocem, secundus modus est.

Ergò hæc Metonymiæ ubertas est tam latis in causarum, effectorum, subjectorum adjunctorum campo finibus propagata.

CAP. VII. De Ironia.

Ironia est tropus à contrario ad contrarium. Εἴρων cavillator, simulator, dissimulator, illusor, irrisor: sic εἰρωνεία simulatio, dissimulatio, dissimulantia, illusio, irrisio dicitur. Hoc proprium est in hoc tropo nomen.

Valet autem tropus hic cùm ad cætera omnia, tum inprimis ad jocandum: in eôque genere Socratem, Cicero autor est 2. orat. lepore & humanitate cæteris præstitisse: unde & ipse εἴρων appellatus est, quòd se imperitum fingeret, admirator aliorum tanquam sapientum.

Percipitur autem *Ironia, vel rei, vel pronuntiationis, vel utriusque dissensione. Nam si altera, vel utraque dissentit à verbis, apparet voci mentem esse contrariam.* Genera

Genera Ironiæ (siqua sint) dissentaneis dividuntur.

Ironiæ libertas magna est in his formulis. Terent. Eunuch. Heus *bene* vir, curâsti *probé*. Centurioni à pugna absentiam excusanti, quòd in castris custodiæ causâ remansisset, Non amo (dixit Africanus) nimiùm *diligentes*. Sic cùm Lamia deformis interpellaret odiosè, Audiamus (inquit Crassus) *pulchellum* puerum. Cùm esset arrisum, Non potui mihi (inquit Lamia) formam ipse fingere, ingenium potui. Tum hîc, Audiamus (inquit Crassus) *disertum*. Multò etiam arrisum est vehementiùs.

Generis hujus est illa simulatio; *Liberatus* sum, *respiravi*, *bene* habet.

Sed ἐιρωνεία continuata facit Allegoriam gratiorem. In Clodium: *Integritas* tua te servavit (mihi crede) *pudor* eripuit, vita anteacta servavit Verr. 3. Dum est unde jus civile discatur, adolescentes ei in disciplinam *tradite*: *mirum* est hominis ingenium, *mira* prudentia. Æneïd. 4.

Egregiam verò laudem & spolia *ampla* refertis
Tuque puérque tuus: *magnum* & *memorabile* nomen,
Una dolo divûm si fœmina victa duorum est.

Hîc & rei & vocis, si oratio bene proferatur, dissensio manifesta est.

Est & Ironia, quæ παραλειψις, Præteritio, quibusdam dicitur.

Ut in his formulis, *prætereo*, *mitto*, Pro Pomp. Sinite hoc loco, Quirites, (sicuti poëtæ solent, qui res Romanas scribunt) *præterire* me nostram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli, nõ è prælio nuntius, sed ex sermone rumor afferret. Æneïd. 8.

Quid

Quid *memorem* infandas cædes? quid facta tyranni
Effera?——Et 10. Æneïd.
Quid *repetam* exuſtas Erycino in littore claſſes?
Quid tempeſtatum regem, ventóſque furentes
Æolia excitos, aut actam nubibus Irim?

Pro Clu. *Mitto* illam primam libidinis injuriam, *mitto* nefarias generi nuptias, *mitto* cupiditate matris expulſam matrimonio filiam, &c. *Nihil* de alteris Oppianici nuptiis queror. *Pratereo* quòd eam ſibi domum ſedémque delegit, in qua quotidie ſuperioris viri mortis indicia, & ſpolia fortunarum videret.

Ironia denique eſt, quæ ἀπόφασις, Negatio, dicitur.

Non agam tecum jure ſummo: *non dicam* quod fortaſſe obtinerem. Ver. 1. *Nec* ea *dico*, quæ ſi dicam, tamen infirmare non poſſis, &c. Sunt hæc & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta, quibus ego nunc *non utor*. Hîc, *Nec ea dico, Non utor*, ἀπόφασιν ſimilem habent.

CAP. VIII. De Metaphora.

TRopi primum genus adhuc fuit in Metonymia & Ironia: ſecundum ſequitur in Metaphora & Synecdoche.

Metaphora eſt, quando ex ſimili ſignificatur ſimile.

Itaque Metaphora eſt ad unum verbum contracta ſimilitudo.

Tropus autem nullus eſt florentior quàm Metaphora, nec qui plus luminis afferat orationi: præſertim ſi ratione ſumpta eſt, & ad ſenſus ipſos admovetur, maximè oculorum, qui eſt ſenſus acerrimus.

rimus. Nam & odor urbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo orationis, sunt ducta à cæteris sensibus. Illa verò oculorum multò acriora, quæ ponunt penè in conspectu animi, quæ cernere & videre non possimus. Sed hæc omnia plenioribus exemplis melius intelligentur.

Nihil est autem *in rerum natura, unde simile duci non possit, indidémque ideo & Metaphora.*

Pro Sest. Cujus ego patrem *Deum* atque *parentem* statuo fortunæ nominísque mei. Hîc tanquam Deum & parentem intelligis. 1. Tusc. Honos *alit* artes, omnésque *incendantur* ad studia gloriâ. Æneid. 4. Spem fronte *serenat*. Item, Magnóque irarum *fluctuat* æstu. Orat. 2. Ut *sementem feceris*, ità *metes*. In Brut. *Latrant* quidam oratores, non loquuntur. In Pison. Cùm de Epicuro voluptatis magistro agitur, ad illius hanc orationem *adhinniit*.

Hyperbole verò & Allegoria in Metaphoris proximam laudem obtinent: & hîc vulgò etiam præcipuè collocantur.

Atque ex hyperbolica Metaphora oritur mira sublimitas orationis, cùm rebus inanimatis actum quendam & animos damus, ut Arist. 11. *cap.* 3. *Rhet. admonuit, deinde Quintil.* [illegible] *cap.* 6.

Æneid. 1. Geminíque *minantur* [illegible] scopuli. —— Idem Æneid. 8. —— *indignatus* Araxes.

Pro Marcel. Parietes, medius [illegible] Cæsar, ut mihi videntur, hujus curiæ tibi gratias agere *gestiunt*.

Allegoriæ

Allegoriæ multò sunt hîc illustrissimæ. Philip. 4. Virtus est una altissimis *defixa radicibus*, quæ nunquam *vi labefactari* potest, nunquam *dimoveri loco*. 3. Catil. Memoriâ vestrâ, Quirites, nostræ res *alentur*, sermonibus *crescent*, literarum monumentis *invetera scent & corroborabuntur*. Ver. 4. Ipse *inflammatus* scelere, venit in forum: *ardebant* oculi, totóque ex ore crudelitas *emicabat*.

O navis, *referent* in *mare te* novi
Fluctus: ô quid agis? fortiter *occupa*
Portum. ——— Horat. 1. Od.

De orat. Quare *coracem* istum vestrum patiamur nos quidem *pullos* suos *excludere* è *nido*; qui *evolent clamatores* odiosi ac molesti. In Pis. Neque tam fui timidus, ut, qui in maximis *turbinibus* ac *fluctibus* reip. *navem gubernâssem*, salvámque in *portu collocâssem*, frontis tuæ *nubeculam*, aut collegæ tui contaminatum *spiritum* pertimescerem. Alios ego vidi *ventos*, alias prospexi animo *procellas*, aliis impendentibus periculis non cessi: sed unum me pro omnium salute obtuli. Frontis nubeculam & contaminatum spiritum, hyperbolicam elationem habent.

CAP. IX. De Synecdoche membri.

METaphora igitur ejusmodi fuit: supereſt *Synecdoche*, *cùm ex parte totum*, *aut contrà significatur*.

Pars autem est membrum vel species.

Synecdoche membri est, quando ex membro integrum significatur.

Philip. 2. O *tecta* ipsa misera, quàm dispari domino (quanquam quomodo iste dominus?) sed tamen quàm à dispari domino tenebantur! Virgil. Æneid. 1.

Haud aliter *puppésque* tuæ pubésque tuorum.

Prosa mucronem pro gladio, & tectum pro domo recipiet: non autem puppim pro navi, nec abietem pro tabellis, ait Quintil. lib 8. cap. 6.

Allegoria quædam hìc est. Catil. 1. Nullo me modo posse iisdem *parietibus* tutò esse tecum, qui in magno periculo essem, quòd iisdem *mœnibus* contineremur. Hìc parietes pro domo, mœnia pro urbe intelligis. Multorum te *oculi* & *aures* non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient; 1. Catil. Hìc oculi & aures pro oculatis & auritis hominibus.

CAP. X. Synecdoche speciei.

SYnecdoche speciei est, cùm ex specie significatur genus.

Catil. 1. Certè verendum non erat, nè quid, hoc *parricidâ* civium interfecto, invidiæ mihi in posteritatem redundaret.

Sic finitum numerum dicimus pro infinito, & è contrá.

Plaut. *Sexcenta* licet ejusmodi proferre. Orat. 2. Cujus ex ludo tanquam ex equo Trojano *innumeri* principes exierunt.

Sic numerus singularis pro plurali:

Quomodo sæpe est in Livio; *Romanus* prælio victor. Georg. 3.

Haud

Haud secus ac patriis acer *Romulus* in armis.

Item orat. 1. Quid tam necessarium est, quàm tenere semper arma, quibus tectus esse *possis?* id est, possimus, vel quilibet possit.

Allegoria hîc est frequentior. Agr. 2. Cùm haberet hæc respub *Lucinos, Calatinos, Acidinos,* homines non solùm honoribus populi, rebúsque gestis, verùm etiam patientiâ paupertatis ornatos, & tum cùm erant *Catones, Philippi, Lælii,* quorum sapientiam temperantiámque in publicis privatísque, forensibus domesticísque rebus perspexeratis: tamen ejusmodi res commissa est nemini. Hîc Lucini, Calatini, Acidini, pro civibus honoratis & pauperibus: Catones, Philippi, Lælii, pro sapientibus & temperatis usurpantur. Sed hîc troporum significatio etiam ab oratore explicatur. Talis in Juvenale Sat. 2. allegoria est:

Ultra *Sauromatas* fugere hinc libet & *glacialem Oceanum,* quoties aliquid de moribus audent,
Qui *Curios* simulant, & *Bacchanalia* vivunt.

Hîc Sauromatas & glacialem oceanum dixit pro quolibet remotissimo loco, Curios pro temperatis, Bacchanalia pro quolibet intemperantiæ genere. Idem,

Quàm si te *Veneris* commendet epistola *Marti,*

Venerem & Martem dixit pro amica & amatore. Sic Eclog. 4.

Alter erit tum *Tiphys,* & altera quæ vehat *Argo Delectos heroas,* erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad *Troiam* magnus mittetur *Achilles.*

Significat autem gubernatores & naves, & bellatores & hostilia oppida. Sic Agr. 2. Hunc Capuæ

Campano ſupercilio ac regio ſpiritu cùm videremus; *Magios*, *Bloſſios* mihi videbar videre, ac *Jubellios*.

CAP. XI. De Synecdoche integri.

SYnecdoche totius eſt, quando ex toto pars ſignificatur.

Eſtque integri vel generis.

Integri, quando ex integro ſignificatur membrum.

Æneïd. 1.

Pabula guſtâſſent Trojæ, *Xanthumque* bibiſſent.

Hîc intelligis & partem pabuli, & partem Xanthi fluvii, non tota pabula, non totum Xanthum.

Eclog. 2.

Aut *Ararim* Parthus bibet, aut Germania *Tigrim*.

Epiſt. 1. lib. 4. Res vides quomodo ſe habeat, *orbem* terrarum diſtributis imperiis ardere bello. Orbem pro globo, Synecdoche eſt membri pro integro; & orbem pro parte orbis, eſt Synecdoche contraria integri pro membro, id eſt, pro imperio Romano.

CAP. XII. De Synecdoche generis.

SYnecdoche generis eſt, quando ex genere ſignificatur ſpecies.

Pro Mar. Et certè in armis militum *virtus* multùm juvat. Virtus pro fortitudine. Hic tropus 3. Tuſc. explicatur. 2. Cat. Sine dubio perdidimus *hominem*, magnificéque vicimus. Hominem dicit pro Catilina. Verr. 3. Ad quam ſpem tam perniciosum, tam importunum *animal* reſervetis? Animal

mal pro bestia dixit orator.

Nec tamen quidliber hîc audebis, ut dicas pro equo quadrupedem, ait Quintilianus.

Sic Tydides & Pelides, pro Diomede & Achille: sic poëta pro Homero aut Virgilio, orator pro Demosthene aut Tullio.

Sic pluralis pro singulari.

Ad Brutum; *Nos* populo *imposuimus*, & *oratores visi sumus.*

Allegoria hîc etiam frequens est. Catil. 1. Exire ex *urbe consul hostem* jubet. His generalibus verbis, Urbe, consul, hostem, intelligis Româ, Tullius, Catilinam.

CAP. XIII. De epilogo troporum.

ATque hac de tropis: quorum si praestantia & excellentia spectetur, longè princeps erit Metaphora, Ironia deinde succedet, tertia erit Metonymia, postrema Synecdoche.

Usus autem etiam frequentissimus est Metaphorae, deinde Metonymiae, tum Synecdoches, rarissimus Ironiae.

Hanc autem inductionem octo Ciceronis consulares à Petro Ramo observatæ concluserunt. At præcipuè tres species, Metonymia, Metaphora, & Synecdoche sæpe conjunguntur. In Pis. Unus ille dies mihi quidem instar immortalitatis fuit, cùm *senatum* egressum vidi, populúmque Romanum universum; cùm ipsa *Roma* propè convulsa sedibus suis, ad *complectendum* conservatorem suum *procedere* visa est: quæ me ità *accepit*, ut non modò

omnium generum, ætatum, ordinum viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, sed etiam *mœnia* ipsa viderentur, & *tecta* urbis & templa *lætari*. Hîc Metonymiæ sunt, Senatus pro senatoribus, Roma pro Romanis: Synecdochæ, tecta pro ædificiis, mœnia pro urbe: Metaphoræ autem illæ ex inanimatis & brutis rebus, animatæ & actuosæ, *procedere, accepit, lætari*, præcipuam laudem obtinent. Atque hæc prima rhetoricæ elocutionis ἐυφωνία καὶ κόμμωσις fuit.

CAP. XIV. Quid Figura, & quid Figura dictionis.

EXposito in tropis primo genere elocutionis, sequitur ut de figura secundo loco dicendum sit.

Figura est elocutio, quâ orationis habitus à recta & simplici consuetudine mutatur.

Ut enim tropus est singularum vocum: sic figura conjunctarum est: útque vocum alia est propria, alia modificata: sic orationum alia est recta, alia figurata. Illam Græci ἀσχημάτιστον, hanc ἐσχηματισμένην vocant: itémque figuram σχῆμα, id est habitum & gestum quendam orationis.

Nomen autem figuræ videtur ab histrionum persona & habitu sumptum esse, qui varia orationis genera variis vestimenti figuris pronuntiabant.

Artem verò figurarum videtur Tullius desperâsse, cùm tertio oratorio numerum earum augeat, in Oratore autem minuat: denique in Topicis nominatim præcipiat, in re infinita vitiosum non esse prætermittere aliquid: ut cùm (ait) de ornamentis verborum sententiarúm q; præcipitur; res enim est infinitior. At hujus infinitatis, quam Tullius existimat,

mat, genera & ſpecies, ſi non accuratiſſimè exprimere, certè lineamentis quibuſdam adumbrare licet.

Figura igitur *eſt dictionis aut ſententiæ.*

Figura dictionis eſt figura quâ elocutio figuratur dictionibus aptè & jucundè inter ſeſe reſonantibus.

Itaque figura dictionis nihil aliud eſt, quàm elocutionis harmonia quædam & numerus.

Quo uno nihil eſt cognatius noſtris animis Numero enim excitamur & incendimur, & langueſcimus, & ad hilaritatem triſtitiámque deducimur. Rhetoricæ igitur μυροθήκιον, omnéſque pigmentorum arculæ, hîc præcipuè explicantur, quibus non ſophiſtæ ſolùm ad ingenii oſtentationem, ſed oratores in ſeriis & gravibus cauſis utiliter uſi ſunt.

Figura dictionis eſt in ſonorum dimenſione vel repetitione.

CAP. XV. De Rhythmo.

DImenſio eſt poëtica vel oratoria.

Poëtica, quæ perpetuis certorum ſpatiorum legibus aſtringitur, & ferè in fabuloſis argumentis, ad hominum mores imitandum & exprimendum.

Hinc tragœdia, comœdia, & cætera poëmatis genera orta ſunt, in quibus περιπέτεια καὶ ἀναγνώρισις, varietas caſuum, & agnitio tandem inſperata, delectarent animos; ad eámque rem rhetorici cujuſque ornamenti præcipua licentia eſt aſſumpta. Alioqui ſi vera tractes, ſi ſeverior fueris, nihil habere poëtæ niſi numerum videare. Sic Empedocles Ariſtoteli phyſiologus videtur, non poëta: neque quicquam habere commune cum Homero præter metrum. Ergò ſpecies elocutionis rhetoricæ, in talis argu-

menti licentia numero poëtica dicitur, cujus voluptas præcipuè insignis est, præcipuè γοητείαν illam Platonis, & incantationem manifesto carmine continet: adeò ut hinc primùm homines capti dicantur à fera agréstique vita ad civilem & humanum cultum traducti esse.

Numerus poëticus est rhythmus aut metrum.

Rhythmus est numerus poëticus certum syllabarum numerum certâ clausulâ terminatum continens.

Sic enim constituendæ doctrinæ gratiâ nomen commune usurpetur. Tales rhythmi naturales sunt in omni natione atque gente; atque (ut loquitur Aristoteles) ἐκ τῆς αὐτοφυοῦς διαφορᾶς, è naturali & sponte fusa compositione. Sic enim hodie Francorum, Italorum, Hispanorum, Germanorum, omniúmque omnino populorum rhythmi sunt, sine ulla longarum vel brevium syllabarum dimensione: & talia quondam in Græcia ante Homerum, & in Italia ante Andronicum poëmata fuerunt. Talis enim videatur poësis fuisse in illis (de quibus Ennius loquitur) versibus, *Quos olim Fauni vatésque canebant.* Atque hæc infantia est poëticæ dimensionis: & sic Quintilianus ait rhythmum, aurium mensurâ & similiter decurrentium spatiorum observatione esse generatum: mox in eo repertos esse pedes, eorúmque locis certis ordinatorum dimensione esse facta metra: ut in veteribus & Græciæ & Italiæ poëmatis, quæ hodie leguntur, apparet, & in vernaculis linguis apparebit, si quando eruditionis uberiorem fructum nactæ sint.

CAP.

CAP. XVI. De Metro.

AUctores numeri metrici perveteres perhibentur, tametsi Aristoteles negat ullius poëtæ ante Homerum scriptæ extare: nec Romæ ante Ennium extitit quicquam satis dignum, quod iterum legatur, ait Cicero. Ergò hæc de rhythmo.

Metrum est numerus poëticus, certos pedes & certis locis collocatos continens.

Pes est dimensio certis syllabarum temporibus definita.

Estque bissyllabus aut trissyllabus: & uterque simplex aut mistus.

Bissyllabus simplex, est spondæus ex duabus longis: Ut - - musas.

Aut *pyrrhichius, è duabus brevibus:* Ut ∪∪ Deus.

Mistus autem *est iambus è brevi & longa:* Ut ∪ - Deos.

Aut *choreus, è longa & brevi:* Ut - ∪ arma.

Trissyllabus simplex, est molossus è tribus longis: Ut - - - Romanos.

Aut *trochæus, è tribus brevibus:* Ut ∪∪∪ legere.

Mistus verò *constat è duabus syllabis deinceps similibus aut dissimilibus.*

Duarum syllabarum similium pedes sunt bis bini.

Dactylus, è longa & duabus brevibus: Ut - ∪ ∪ Tityre.

Contrà *anapæstus, è duabus brevibus & longa:* Ut ∪∪ - fluvios.

Bacchius, è brevi & duabus longis: Ut ∪ - - Athenas.

Contrà

Contrà *palimbacchius, è duabus longis & brevi:* Ut - - *v* cantare.

Mixti autem *è dissimilibus continuis duo sunt.*

Creticus, è longa, brevi, longa: Ut - *v* - judices.

Contrà *amphibrachus, è brevi, longa, brevi:* Ut *v* - *v* amare.

Ergò hæc de pedibus, quorum dimensione metrum componitur.

In quo & vocalis, & m, & utraque, si sit ultima præcedentis dictionis, eliditur, quando dictio sequens incipit à vocali, & ultima habetur pro indifferenti.

Ut in illo Virgilii versu:

Multùm ille & terris jactatus & alto.

Hîc *e* in ille, item *um* in multùm eliditur.

Genera ejus multa sunt.

Numerus enim potest infinitis penè modis in continuatione verborum variari & conformari.

Summâ autem *duo sunt, simplex & compositum.*

Simplex constat è duobus tantũ pedibus, quale est Adonicum, constans è dactylo & spondæo: ut,

Terruit urbem.

Carmen compositum est, quod constat è pluribus quàm duobus pedibus: ut tetrametrum & polymetrum.

Nam trimetrum insigne nullum est.

Tetrametrum est asclepiadæum, è molosso, anapæsto, duobus dactylis: ut,

Mecœnas atavis edite regibus.

Polymetrum est pentametrum, vel hexametrum. Pentametra sunt, Phaleucium, & Sapphicum, & Elegum.

Phaleucium è spondæo, dactylo, choreis tribus: ut,

Passer,

Passer, deliciæ meæ puellæ.

Sapphicum constat è choreo, spondæo, dactylo, choreis duobus: ubi observandum est, ut cùm ter dictum fuerit, et carmen Adonicum addatur: ut,

Jam satis terris nivis atque diræ
Grandinis misit pater, & rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit urbem.

Elegum constat duobus primis locis dactylo vel spondæo, tertio spondæo cum anapæstis duobus: ut,

Victurus genium debet habere liber.

Hexametrum epicum præcipuè celebratur, constans quatuor primis locis è spondæo vel dactylo, quinto dactylo tantùm, & sexto spondæo: ut,

Arma virúmque cano, Troiæ qui primus ab oris.

Verùm pentametrum ab epico nunquam separatur, quamvis epicum ab eo separetur.

Nescio quid plus est, quod donat secula chartis,
Victurus genium debet habere liber.

Reliquorum generum exempla ex poëtis animadverti possunt, qui propè infinitos & innumerabiles concentus orationis invenerunt. Neque tamen sic omnes numerorum varietates complexi sunt, quin plures inveniri possint.

CAP. XVII. De numeri oratorii origine & laude.

NUmerus poëticus expositus est.

Oratorius, est numerus quidem non incertus, sed tamen & poëtico & sibiipsi perpetuò dissimilis.

Natus autem est ex illo poëtico, cujus voluptatem rhetores imitati sunt, cùm hîc animadvertissent poëtas quidem populo placere, in oratoribus autem

autem genus ἄῤῥυθμον & incompositum cum severitate audiri. Numerum igitur quendam rhythmicis quidem & metricis legibus solutum, sed tamen numerum in prosa adhibuerunt: cujus inveniendi princeps Thrasymachus fuit: sed ejus omnia nimis erant scripta numerosé. Deinde Gorgiam ferunt in hujus numeri affectatione immodicum fuisse, & his ipsis festivitatibus intemperantiùs abusum. Isocrates autem, Gorgiæ jam senis auditor, utrumque moderatione superavit. Ergò numerus ille poëticus hunc alterum oratoris numerum genuit in Græcia maturiùs, annis prope quadringentis tardiùs in Italia.

Oratorii autem numeri gratiâ, Hyperbaton, id est, longior verbi transgressio, permittitur. Fit enim (ait Fabius) sæpissimè aspera, & dura, & dissoluta, & hians oratio, si ad necessitatem ordinis verba redigantur, & ut quodque oritur, ità proximis, etiam si vinciri non potest, alligetur. Differenda igitur quædam & præsumenda: atque ut in structuris lapidum impolitorum, loco quo convenit quidque ponendum. Non enim recidere ea, nec polire possumus, quæ coagmentata se magìs jungant: sed his utendum qualia sunt, eligendæque sedes: nec aliud potest facere sermonem numerosum, quàm opportuna ordinis mutatio. Numerus oratorius rhythmi nil admodum habet, nisi fortè in quadam repetitione; de qua suo loco: totus est in observatione pedum, quem Tullius tanti fecit, ut affirmet conciones sæpe exclamâsse, cùm verba aptè cecidissent. Hunc igitur numerum adhibere necesse est,

est, si ornatè velis dicere; non solùm (quod aiunt Aristoteles & Theophrastus) nè infinitè feratur, ut flumen, oratio; verùm etiam ut multò majorem vim habeat. Neque verò (ait Fabius) Demosthenes fulmina tantopere vibrâsse diceretur, nisi numeris contorta ferrentur. Atque ideo (ait Tullius) ut athletas, nec multò secus gladiatores, videmus, nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam, ut quicquid in his rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta: nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam in cedendo, quid deceat, intelligat. Itaque qualis eorum motus, quos ἀπαλαίστους Græci vocant, talis horum videtur oratio, qui non claudunt numeris sententias.

CAP. XVIII. De numeri oratorii observatione.

HÆc Tulliana est oratorii in pedibus numeri commendatio: quæ nobis multò etiam gratior, quàm auctori ipsi esse debeat: qui scholasticis Rhetorum commentis inductus, artem longè difficillimam hîc esse credidit, quam ipsius viginti præstantissimæ orationes, P. Rami diligentiâ observatæ, facillimam esse docuerunt: tantò naturam atque usum arte præstantiorem orator habuit.

Unica enim *consideratio hîc est, ut prosæ numerus sit non solùm poëtici numeri, (quod generaliter præceptum est) sed etiam sui ipse dissimilis.*

In prosa itaque versum fugito: citare tamen

licet

licet aliunde, autoritatis aut voluptatis gratiâ:

Ut Tullius præsertim senex, Athenienſium philoſophorum exemplo adductus, (ut ait Tuſc. 2. de ſeſe) frequenter citavit. Hoc eſt primum.

Deinde principium vel exitum carminis, nè principium vel exitum proſæ facito.

Principiorum verò cura minor, mediorum autem alioqui nulla eſt magnopere obſervatio. In clauſula verò maximè perfectio atque abſolutio judicatur:

Quæ quoniam vehementiùs apparet & intelligitur, varianda eſt maximè, nè aut animorum judiciis repudietur, aut aurium ſatietate.

Nec tamen ſenis à fine ſyllabis retrorſum longiùs obſervatio procedet, & biſſyllabis tantùm pedibus definiri poteſt.

Numerum igitur eundem in clauſula nè continuato, ſed variè diſſimilitérque temperato; neque quicquam nimiùm vel operosè, vel curioſè: artem oratorii è pedibus numeri totam comprehenderis. Id enim illa viginti orationum inductio,& animadverſio (id eſt uſus, eloquentiæ præſtantiſſimus artifex & magiſter) perſuaſit.

Ex longis omnibus clauſula tardior & rarior eſt; Ut, *Et ſpinis reſperſa*; tres ſpondæi ſunt.

Rariſſima ex omnibus brevibus.

At ex temperatione longarum & brevium frequentior.

Res tota è Ciceronis in oratore loco declaretur. Stante Cicerone C. Carbo, C. filius Trib. pleb. in concione dixit his verbis; *O Marce Druſe, patrem*

appello

appello. Hæc quidem duo binis pedibus inciſa: in priore eſt dichoreus, in poſteriore ferè omnes longæ. Deinde membratim: *Tu dicere ſolebas ſacram eſſe rempub.* Hæc duo membra ternis pedibus variata; in priore ſunt choreus, pyrrhichius, ſpondæus: in poſteriore choreus, ſpondæus, iambus. *Quicunque eam violâſſet, ab omnibus ei pœnas eſſe perſolutas.* Hîc tres chorei continuati: nihil enim ad rem, extrema illa longa ſit, an brevis, ut Tullius etiam nominatim profitetur. Deinde, *Patris dictum ſapiens temeritas filii comprobavit.* Hîc iambum ſequitur dichoreus, quo talis clamor concionis eſt excitatus, ut admirabile eſſet. Quære, nonne id numerus effecerit? Verborum ordinem immutato, & fac ſic, Comprobavit filii temeritas: jam nihil erit. Hîc dichorei numerus Ciceroni gratiſſimus fuit, & in clauſulis admodum frequentatus: ut in una pro Pompeio oratione centies decies & quater adhibitus ſit. In Comeliana 2. *O callidos homines!* dichoreus eſt & iambus. *O rem excogitatam!* ſpondæus & dichoreus. *O ingenia metuenda!* duo pyrrhichii & choreus. Pro Milone: *Neque auxilium modò defenſioni meæ, verùm etiam ſilentium pollicentur.* Iambus & chorei duo.

Denique *varietas ejuſmodi ſemper eſſe debuerit, nè ſimilitudine artificium numeri deprehendatur.*

Nimium enim inſidiarum ad capiendas aures adhiberi videretur, totumque fieret invidioſum, Lucilianumque illud audiretur;

Quàm lepidè lexeis compoſtæ, ut teſſerulæ, omnes

Arte

Age, pavimento, atque emblemate vermiculato.

Ergò hæc de oratorio pedum numero.

In quo tamen literarum bonitas præstantior per sese videtur atque excellentior, quàm ipsa syllabarum mensuræ.

Ut Ciceronis non solùm exemplo, sed etiam judicio percipi potest. Quantum autem sit (ait idem) aptè dicere, experiri licet, si ant compositi oratoris bene structam collocationem dissolvas permutatione verborum. Corrumpatur enim res tota, ut & hæc nostra in Corneliana, & deinceps omnia. *Neque me divitiæ movent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venalitii mercatoréque superârunt.* Immuta paulùm, ut sit, *Multi superârunt mercatores, venalitiique*: perierit tota res. Et quæ sequuntur. *Neque vestis, aut colatum aurum, aut argentum, quo nostros veteres Marcellas Maximósque multi eunuchi è Syriâ Ægyptóque vicerunt.* Verba permuta, sic ut sit, *Vicerunt eunuchi è Syriâ Ægyptóque.* Addo tertium. *Neque verò ornamenta ista villarum, quibus Lucium Paulum & L. Mummium qui rebus his urbem Italiámque omnem rexerunt, ab aliquo video perfacile Deliaco aut Syro potuisse superari.* Fac ita. *Potuisse superari ab aliquo Syro aut Deliaco*: videsne ut ordine verborum paulùm commutato, iisdem verbis stante sententiâ, ad nihilum omnia recidant, cùm sint ex aptis dissoluta? Aut si alicujus inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eámque, ordine verborum paulùm commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antè diffluens ac solutum. Age,

lume

sume de Graccho apud Censores illud, *Abesse non potest, quin ejusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet.* Quantò aptiùs, si ità dixisset, *Quin ejusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare?* Sic Tullius de quaternis clausulis ad aurium (quarum superbissimum & fastidiosissimum in hac tota quæstione judicium profitetur) normam examinavit. Judicium autem ipsum laudo & approbo, causam judicii longè aliam statuo. Clausula, *Venalitiique*, non placet Tullio: neque mihi placet, quia finis est epici carminis. At clausulæ *Syria Ægyptóque*, è brevi, longis quatuor, brevi; deinde *Syro aut Deliaco*, è spondæo, & (si ultima sit indifferens) dichoreo: denique, *Qui improbos probet*, è palimbacchio & dactylo; cur (inquam) hæ clausulæ tres (si pedum numerus spectetur) ingratæ sint, cùm ultima in choreum, penultima in dichoreum, pedes Ciceroni ipsi gratissimos, cadant: cur denique prima temperatior è bacchio & palimbacchio, quàm laudata illa, *Ægyptóque vicerunt*, è longis quinque, unicâ brevi; cur (inquam) hæc clausula pedum numero sit ingratior, causam afferre Tullius nullam posset, quin totam pedum doctrinam antè revexeret.

Quare *numeri illius gratia non solùm ducitur è pedibus syllabarum, sed è sonis literarum, quæ vel grandiores vel magis conferta in clausulâ resonant.*

Neque verbi clausula id efficit. Nam (*probet*) tam verbum est, quàm (*improbare*) Quamobrem in tota oratorii numeri laude, quæ permagna est, literarum soni primas obtinebunt.

CAP. XIX. De Epizeuxi.

FIgura dictionis in dimensione soni ejusmodi est: sequitur quæ est

In soni repetitione: & quidem similis, aut dissimilis.

Similis continuè vel disjunctè.

Continuè, in eadem sententia, vel in diversis.

In eadem sententia appellatur

Epizeuxis: quando nempe *sonus idem continuè iteratur in eadem sententia.*

De respons. Arusp. Hic P. ille Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiúmque Carthaginis, qui illam à multis imperatoribus *obsessam, oppugnatam, labefactatam,* penè *captam,* aliquando quasi fatali eventu solus evertit: sic Titus Annius ad illam pestem *comprimendam, extinguendam,* funditus *delendam* natus esse videtur, & quasi divino munere donatus reipub.

Hîc solùm numerus, non vox iteratur: in sequentibus voces iterantur.

Ver. 7. *Crux, crux* (inquam) infelici & misero. Terent. And. O *Mysis Mysis!* Item pro Ligario: Si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam *per te, per te* (inquam) obtines (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista victoria. Pro Milone: *Occídi, occídi,* non Spurium Melium, qui annonâ levandâ, jacturísque rei familiaris, quia nimis plebem amplecti putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi. Virg. Eclog 5.

Ipsa sonat arbusta, *Deus, Deus* ille, Menalca,

Sis

Sis bonus ô felíxque tuis.

Interdum parentheſis interponitur: res tamen eadem recidit, quia, tanquam parentheſis non ſit, geminatio illa continuatur.

Phil. 2. Haſta poſita pro æde Jovis Statoris, *bona* (miſerum me! conſumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) *bona* (inquam) Cn. Pompeii Magni, voci acerbiſſimæ ſubjecta præconis. Pro Marcel. At verò ejus gloriæ, C. Cæſar, quam paulò antè es adeptus, ſocium habes neminem: *totum* hoc, quantumcunque eſt (quod certè maximum eſt) *totum* eſt (inquam) tuum. Repetitio continua ejuſdem ſoni in diverſis ſententiis eſt Anadiploſis vel Climax.

CAP. XX. De Anadiploſi.

ANadiploſis, reduplicatio, *eſt, quando idem ſonus repetitur in fine præcedentis, & principio ſequentis ſententiæ.* Virg.

Pierides, vos hæc facietis maxima *Gallo*;
Gallo cujus amor tantum mihi creſcit in horas.

Hæc figura ter iteratur & eodem verbo Catil. 1. Hic tamen *vivit; vivit?* imò verò etiam in ſenatum venit. Item, *Vivis:* & *vivis*, non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. Item, Quamdiu quiſquam erit, qui te defendere audeat, *vives:* & *vives* ità, ut nunc vivis.

CAP. XXI. De Climace.

CLimax, gradatio, *eſt Anadiploſis compluribus gradibus continuata.*

Itaque genere eadem est. Ovid. 3. Fast.

Mars *videt* hanc, *visamque cupit*, potitúrque *cupitâ*.

Pro Mil. Nec verò se populo solùm, sed *senatui* commisit: nec senatui modò, sed etiam *publicis præsidiis & armis*: neque *his* tantùm, sed ejus potestati, cui senatus totam rempub. commisit. Eclog. 2.

Torva leæna *lupum* sequitur, *lupus* ipse *capellam*.
Florentem cytisum sequitur lasciva *capella*.

Pro Sex. Roscio Amerino: In urbe *luxuries* creatur: ex *luxuria* existat *avaritia* necesse est: ex *avaritia* erumpat audacia, unde omnia scelera & maleficia gignuntur. Auctor ad Heren. Nam quæ reliqua spes libertatis manet, si illis, & quod libet, *licet*; & quod *licet*, *possunt*; & quod *possunt*, *audent*; & quod *audent*, *faciunt*; & quod *faciunt* vobis molestū non est?

CAP. XXII. De Anaphora.

ANaphora, seu relatio, *est*, *quando sonus idem iteratur in principiis sententiarum*.

Agrar. 2. Tamẽne *vexari* rempublicam, *contemni* majestatem populi Romani, *deludi* vosmet ipsos diutiùs à tribuno plebis patiemini? Agr. 1. *Solicitam* mihi civitatem suspicione, *suspensam* metu, & *perturbatam* vestris legibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis. Cat. 1. *Nihilne* te nocturnum præsidium palatii, *nihil* urbis vigiliæ, *nihil* timor populi, *nihil* consensus bonorum civium, *nihil* hic munitissimus habendi senatus locus, *nihil* horum ora vultúsque moverunt?

Te dulcis conjux, *te* solo in littore secum,
Te veniente die, *te* decedente canebat.

Pro Amer. *Accusant ii*, qui in fortunas hujus invaserunt:

vaſerunt: *cauſam dicit is*, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. *Accuſant ii*, quibus occidi patrem Sexti Roſcii bono fuit: *cauſam dicit is*, cui non modò luctum mors patris attulit, verùm etiam egeſtatē. *Accuſant ii*, qui hunc ipſum ſummè jugulari cupierunt: *cauſam dicit is*, qui etiam ad hoc judicium cum præſidio venit, nè hîc ibidem ante oculos veſtros trucidaretur. Denique *accuſant ii*, quos populus poſcit: *cauſam dicit is*, qui unus relictus ex nefaria illorum cæde reſtat. Eclog. 2.

Pan primus calamos cera conjungere binos
Inſtituit: *Pan* curat oves oviúmque magiſtros.

CAP. XXIII. De Epiſtrophe.

EPiſtrophe, ſeu converſio, *eſt numerus, quo ſimilis ſonus in clauſulis iteratur.*

Hîc autem rhythmus quidam oratorius perſæpe reſonat in membris paribus, quæ idcirco jam olim πάρισα καὶ ἰσόκωλα nominata ſunt: addita ſunt etiam ἀντίθετα & ὁμοιόπτωτα: quæ quamvìs inſint, nihil tamen ad orbem concinnitatis hujus (ut Cicero appellat) efficiunt: ſed totum efficitur ſimiliter deſinentium ἐπιστροφῇ, & converſione: quæ ideo ὁμοιοτέλευτα dicuntur.

Pro Pompeio: Ut ejus voluntatibus non modò cives *aſſenſerint*, ſocii *obtemperârint*, hoſtes *obedierint*, ſed etiam venti tempeſtatéſque *obſecundârint*. Hîc tria prima membra ferè ſenaria ſunt, poſtremum eſt longius. Neque æqualitatis ſimilitudo ſic exigenda eſt. Agr. 1. Ut veſter honos ad mei temporis diem *petitus*, non ad alienæ petitionis occaſionem *interceptus*, nec diuturnis precibus *efflagitatus*,

tus, ſed dignitate *impetratus* eſſe videatur. Sed à Ciceronе ipſo poſitum tam concinni orbis exemplum expendamus. Pro Mil. Eſt enim hæc, judices, non *ſcripta*, ſed *nata* lex: quam non *didicimus*, *accepimus*, *legimus*: verùm ex ipſa natura *arripuimus*, *hauſimus*, *expreſſimus*: ad quam non *docti*, ſed *facti*, non *inſtituti*, ſed *imbuti* ſumus. Hîc quater bini tanquam verſus, æqualibus ferè interſpirationibus interpuncti reſonant: duo primi ternarii (*non ſcripta ſed nata*) duo ſequentes plus quàm duodenarii, duo ſequentes iterum ternarii, poſtremi quaternarii.

Sed in propoſitis exemplis ſonus tantùm ſervatur, non etiam dictio: in ſequentibus autem dictio ipſa iteratur. Plilip. 2. Doletis tres exercitus populi Rom. eſſe interfectos? interfecit *Antonius*. Deſideratis clariſſimos cives? eos quoque eripuit *Antonius*. Auctoritas hujus ordinis afflicta eſt? afflixit *Antonius*. Martialis lib. 2.

Capto tuam (pudet heu!) ſed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias: *jam ſumus ergò pares.*
Manè ſalutatum venio: tu diceris îſſe
Antè ſalutatum: *jam ſumus ergò par es.*
Sum comes ipſe tuus, tumidíque anteambulo regis:
Tu comes alterius: *jam ſumus ergò pares.*

Utraque autem figura, tum Anaphora, tum Epiſtrophe, hîc comprehenditur.

Symploce, complexio, *dicitur, cùm idem ſonus in principiis & clauſulis iteratur.*

Agr. 1. *Spem* improbis *oſtendiſtis*, *timorem* bonis *injeciſtis*, *fidem* de foro, *dignitatem* de repub *ſuſtuliſtis*. Agr. 2. *Quis* legem tulit? *Rullus*. *Quis* majorem populi partem ſuffragiis privavit? *Rullus*. *Quis* comitiis

comitiis præfuit? Idem *Rullus*. Pro Mil. *Quis* eos postulavit? *Appius*. *Quis* produxit? *Appius*.

CAP. XXIIII. De Epanalepsi.

ERgò repetitiones hæ sunt in eodem loco: sequentes duæ sunt misto loco, Epanalepsis & Epanodos.

Epanàlepsis, seu resumptio, *est, quâ idem sonus in principio & clausula repetitur.*

Verr. 4. *Saluti* enim eorum potiùs consulam, quàm *voluntati*. Philip. 1. Illa erat vita, illa secunda fortuna, *libertate* esse parem cum cæteris, principem *dignitate*. Æneïd. 1.

Multa super Priamo rogitans, super Hectore *multa*.

Verr. 7. *Multi* & graves dolores inventi, parentibus & propinquis *multi*. Martial.

Phosphore, redde diem: quid gaudia nostra moraris?
Cæsare venturo, *Phosphore, redde diem*.

Vivis: & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Catil. 1.

CAP. XXV. De Epanodo.

EPanodos, seu regressio, *est, quâ sonus in principio & medio, vel in medio & fine iteratur.*

Verr. 3. Habuit *honorem ut proditori*; non *ut amico fidem*. Pro Planc. Gratiam *qui refert, habet*; & *qui habet*, in eo, quod habet, *refert*. Pro Cæcinna. *Quia res indigna sit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non vindicari* Eclog. 8.

——crudelis tu quoque mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Cic. *Veſtrum* jam hîc factum deprehenditur, P. C. *non meum*: at pulcherrimum quidem factum: verùm, ut dixi, *non meum*, ſed *veſtrum*.

CAP. XXVI. De Paronomaſia.

FIguræ dictionis in repetitione ſonorum ſimilium ſic habent: in repetitione ſonorum leviter diſſimiliun duæ ſequuntur, Paronomaſia & Polyptoton.

Paronomaſia, vel adnominatio, *eſt, cùm dictio literæ aut ſyllabæ alicujus commutatione, ſignificatione quoque commutatur.*

Verr. 2. Nam ut apertus in *corripiendis* pecuniis, ſic in ſpe *corrumpendi* judicii. Pro Amer. Tametſi non modò *ignoſcendi* ratio, ſed etiam *cognoſcendi* conſuetudo de medio ſublata eſt. Catil. 1. Ut non *emiſſus* ex urbe, ſed *immiſſus* in urbem eſſe videatur. Ibidem. Hanc reip. peſtem pauliſper *reprimi*, non in perpetuum *comprimi* poſſe. Tale eſt illud Quintiliani, Emit *morte immortalitatem*. Item; Neminem poſſe alteri dare *matrimonium*, niſi penes quem ſit *patrimonium*. Martialis hinc joci materiam arripuit:

Litigat, & *podagra* Diodorus, Flacce, laborat:
Sed nil patrono porrigit, hæc *cheragra* eſt.

Indè etiam illud eſt Catonis, qui cùm cuidam dixiſſet, Eamus deambulatum: & ille reſpondiſſet, Quid opus eſt *de*? Imò verò (ait Cato) quid opus eſt *te*?

Cap.

CAP. XXVII. De Polyptoto.

POlyptoton est, cùm ejusdem originis variis casibus voces inter se consonant.

Pro Cæl. Ipsius autem veneni *qua* ratio fingitur? ubi quæsitum est? *quo* pacto? *cui*? *quo* in loco traditum? Æneïd. 4.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, *arma armis* ——

7. Verr. *Certus* locus, *certa* lex, *certum* tribunal, quo hoc reservetur. De respons. *Homines* te propter pecuniam judicio liberârunt, *hominibus* injuria tui stupri dolori non fuit: *homines* tibi arma alii in me, alii pòst in illum invictum civem dederunt: *hominum* beneficia prorsus concedo tibi. Æneïd. 4.

Hunc morem, *hos* cursus, atque *hæc* certamina primus
Ascanius longam muris cùm cingeret Albam,
Rettulit ——

Et apud Quintil. Non ut *edam*, *vivo*: sed ut *vivam*, *edo*.

CAP. XXVIII. Quid Figura sententiæ, & quæ vis ipsius.

FIgura dictionis ejusmodi est.

Figura sententiæ est figura, quæ totam sententiam aliquo animi motu afficit.

Virilem autem quandam dignitatem præ superiorum molli & delicata venustate obtinet: ut illîc color & sanguis orationis, hîc nervi thoríque esse videantur. Itaque (ait in Bruto Tullius) quia sententiarum ornamentis & conformationibus præstat Demosthenes,

Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps judicatus. Et rursus in oratore idem confirmat: Sententiarum figuris (ait) quia frequentissimè Demosthenes utitur, sunt qui putant ejus eloquentiam maximè esse laudabilem. Et verò nullus ferè ab eo locus sine quadam conformatione sententiæ educitur. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes, aut certè pleraſque aliquâ ſpecie illuminare ſententias. Sic igitur Tullius elocutionis principatum huic poſtremo ornamentorum generi attribuit, publico de laudibus ſummi oratoris judicio. Et certè, nullis acrioribus incendiis fulmina illa Demoſthenis, quæ dicuntur, accendi potuerunt: nec ullis flectendorum animorum machinis elocutio violentior eſſe poteſt. Hîc enim γοητεία καὶ ψυχαγωγία elocutionis ſumma eſt. Denique ut ſuperior illa & troporum, & in verbis figurarum elocutio, ad dicendum & delectandum multùm valeat; hæc etiam (quod in dicendo caput eſt) ad movendum & pervincendum plurimùm valebit, reprehenſáque ideo à nonnullis Romanorum oratorum Atticis in Cicerone: quem (quòd ejus altior & ardentior eſſet oratio) furere & bacchari arbitrarentur. Sed uſus artis & ſumma in civitatibus utilitas eam calumniam refutavit.

Figura ſententiæ eſt in Logiſmo, aut Dialogiſmo.

Logiſmus eſt, quando ſine collocutione ſententia figuratur.

Eſtque Exclamatio & ſuiipſius Revocatio: Apoſtrophe & Proſopopœia.

Cap.

CAP. XXIX. De exclamatione.

EXclamatio est figura in Logismo, per adverbium exclamandi expressum vel intellectum.

Magnum prorsus animi commovendi instrumentum, & quidem affectuum variorum.

Modò admirationis.

O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis monumentísque decorandam!

Modo desperationis.

Pro Mil. O frustra meî susceptí labores! ô spes fallaces! ô cogitationes inanes meæ!

Modò optationis. Ovid. Epist. 1.

O utinam tunc, cùm Lacedæmona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!

Pro Pomp. Utinam, Quirites, virorum fortium atq; innocentium tantam copiam haberemus, ut hæc deliberatio vobis difficilis esset quemnam potissimùm tantis rebus ac tanto bello præficiendum putaretis!

Modò indignationis.

In Pis. O scelus! ó pestis! ô labes!

Modò irrisionis.

Ut ibidem: O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amentem Paulum! rusticum Marium!

Prô, adhibetur sæpe ad obtestationem.

Ut in Andr. Prô Deum atque hominum fidem! quid est si non hæc contumelia est?

En, aliquando triste quid & miserabile præ se fert.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit? *Eclog.* 1.
Barbarus has segetes? En! Quò discordia cives
Perduxit miseros? En! Quis consevimus agros?

Heu & eheu sunt commiserationis.

Offic. 1. O domus antiqua, Heu! quàm dispari domino dominaris? Æneïd. 1. ---Tu

----Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas,pulchrámque uxorius urbem
Extruis:heu regni,rerúmque oblite tuarum.

Eclog.

Eheu! Quid volui miſero mihi! Floribus auſtrum
Perditus,& liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis? Ah demens!

Aliquando exclamatio eſt deprecationis & imprecationis. In Heaut.

Ut te quidem dii deæque omnes,quantum eſt,Syre,
Cum iſthoc invento,cúmque incœpto perduint!

Æneïd. 2.

At tibi pro ſcelere,exclamat,pro talibus auſis,
Dii(ſiqua eſt cœlo pietas,quæ talia curet)
Perſolvant grates dignas!

Pro Dejotaro;Dii te perdant fugitive! ità non modò nequam & improbus,ſed fatuus & amens es.

Epiphonema quoque ſpecies eſt exclamationis, quæ ad finem rei narratæ & explicatæ addi ſolet.

Ut,cùm Virgilius expoſuit omnes cauſas, quibus Juno Romanos perſequebatur, tandem acclamat, Æneïd.1.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Licentia etiam, quæ Græcis παῤῥησία dicitur, Exclamatio quædam videtur.

Pro Sylla.Adeſte omnes animis,qui adeſtis corporibus: erigite mentes auréſque veſtras, & me de invidioſis rebus (ut ille putat) dicentem attendite. Ego conſul,cùm exercitus perditorum civium clandeſtino ſcelere conflatus, crudeliſſimum & luctuoſiſſimum exitium comparâſſet,cùm ad occaſum interitúmque reip. Catilina in caſtris; in his autem templis atque tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus: meis conſiliis,meis laboribus,mei capitis periculis,

sine tumultu, sine delectu, sine armis, sine exercitu, quinque hominibus comprehensis atque confossis, incensione urbem, internecione cives, vastitate Italiam, interitu remp. liberavi. Ego vitam omnium civium, statum orbis terræ, urbem denique hanc, sedem omnium nostrûm, arcem regum, ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperii, quinque hominum perditorum atque amentium pœnâ redemi. An me existimâsti hæc injuratum in judicio non esse dicturum, quæ juratus in maxima concione dixissem? Sed Quintil. hîc nullam figuram putat, nisi quatenus sub hac libertate quædam lateat adulatio.

Pro Ligar. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nullâ vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem igitur hoc dico? Nempe apud eum, qui cùm hoc sciret, tamen me, antequam vidit, reipubl. reddidit. In hac licentia ait Quintil. Orator non solùm ad utilitatem Ligarii respexit, sed magis laudare victoris clementiam non potuit. Quamobrem Exclamatio una magnas prorsus vires habet.

CAP. XXX. De Epanorthosi.

REvocatio suiipsius est, quando revocatur quippiam.

Et est ardoris in Exclamatione proximi, veluti refrigeratio & moderatio. *Estque*

Estque Epanorthosis, aut Aposiopesis.

Epanorthosis, correctio, *est, quando antecedens aliquid revocatur.*

Epist. 1. Erat hoc mihi dolendum; sed multò magis illud, quòd inimicum meum, meum autem? imò verò legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic, me præsente, osculabantur. Terent. Heaut.

----Filium unicum adolescentulum
Habeo. Ah! Quid dixi? Habere me? Imò habui, Chreme,
Nunc habeam néne, incertum est.----

Hîc igitur præteritum aliquid & dictum revocatur.

Pro Ligar. Sed nimis urgeo, commoveri videtur adolescens. Pro Cæl. Sed quid ego ità gravem personam induxi? Pro Mil. Sed finis fit: neque enim præ lacrymis loqui possum; & hic se lacrymis defendi vetat. Hîc cursus orationis antecedens revocatur, & quasi pœnitentia facti significatur.

Ad Frat. Sed nescio quo pacto, ad præcipiendi rationem delapsa est oratio mea, cùm id mihi propositum initio non fuisset.

CAP. XXXI. De Aposiopesi.

Aposiopesis, reticentia, *est, quâ sententia inchoata cursus ità revocatur, ut indè pars ejus aliqua deinceps non dicta intelligatur.*

Pro Milone: An ille hujus legis, quam Clodius à se inventam gloriatus est, mentionem facere ausus esset, vivo Milone, nè dicam consule? De nostrûm enim omnium: non audeo totum dicere. Æneïd. 1.

Jam cœlum terrámque meo sine numine venti
Miscere, & tantas audetis tollere moles? Quos

Quos ego: Sed motos præstat componere fluctus.

Logismus Exclamationis & Revocationis ità est: sequitur qui est in Apostrophe aut Prosopopœia.

CAP. XXXII. De Apostrophe.

Apostrophe, aversio, *est, quando oratio ad alienam personam convertitur, quàm instituta oratio requirit.*

Figura non multùm cedens elationis genere Exclamationi, & persæpe cum ea conjungitur.

Sed Apostrophe ex conditione personarum variè distingui potest. Aliàs enim ad humanam personam fit aversio.

Ut cùm illud Ciceronis directè dictum sit pro Muræna: Negat fuisse rectum Cato me consulem & legis ambitûs latorem, & tam severè gesto consulatu causam L. Muræna attingere: cujus reprehensio me vehementer movet, non solùm ut vobis (judices) quibus maximè debeo, verùm etiam ut ipsi Catoni gravissimo atq; integerrimo viro, rationem mei facti probem. A quo tandem (ait) M. Cato, est æquius consulem defendi, quàm à consule? Quis mihi in repub. potest aut debet esse conjunctior, quàm is, cui respub. à me unà traditur sustinenda, magnis meis laboribus & periculis sustentata? Eodem modo cùm Anchises narrat Æneæ, quæ futura sit posteritas nepotum. Æneïd. 6.

Eruet ille Argos, Agamemnoniásque Mycenas,
Ipsúmque Æaciden, genus armipotentis Achilli:
Ultus avos Troiæ, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cosse, relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli
Scipiadas,

Scipiadas, cladem Lybiæ? parvóque potentem
Fabricium: vel te sulco, Serrane, serentem?
Quò fessum rapitis Fabii? tu maximus ille es
Unus, qui nobis cunctando restitues rem.

Hîc Apostrophe est ad Catonem, Cossum, Serranum, Fabium.

Aliàs ab hominibus ad deos fit aversio.

Ut à Catilina ad Jovem: Hisce omnibus, Catilina, cum summa reipub. salute, & cum tua peste ac pernicie, cúmque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidióque junxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu Jupiter, qui iisdem, quibus hæc urbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem hujus urbis atque imperii verè nominamus, hunc & hujus socios à tuis aris cæterísque templis, à tectis urbis ac mœnibus, à vita fortuníque civium omnium arcebis, & omnes inimicos bonorum, & hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum fœdere inter se ac nefariâ societate conjunctos, æternis suppliciis vivos mortuósque mactabis.

In Apostrophe Invocatio insignis est apud poëtas.

Sic Æneïd. 1. cùm poëta proposuisset summam thesin totius Æneïdos, tum sic vertitur ad Musam:

Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina Deûm, tot volvere casus,
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: Tantæne animis cœlestibus iræ?

Ovid. Metamorph. 1.

-----Dii, cœptis (nam vos mutâstis & illas)
Aspirate meis, primâque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Aliàs ad rem mutam & inanimatam, velut ad personam, transfertur oratio.

Pro

Pro Mil. Religiones, mehercule, ipsæ, aræque, cùm illam belluam cadere viderunt, commoviſſe ſe videntur, & jus in illo ſuum retinuiſſe. Vos enim Albani tumuli atque luci, vos (inquam) imploro atque obteſtor, véſque Albanorum obrutæ aræ ſacrorum populi Romani ſociæ atque æquales, quas ille præceps amentiâ, cæſis proſtratiſque ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat.

Hæc figura varò quidem, ſedtamen aliquando protinus in præmio adhibetur.

Catil. 1. Quousque tandem, Catilina, abutêre patientiâ noſtrâ? quamdiu nos etiam furor iſte tuus illudet? quem ad finem ſeſe effrænata jactabit audacia? Hîc verò in ſenatu res agitur, ideóque directus ſermo ad patres: unde Averſio intelligitur.

CAP. XXXIII. De Proſopopœïa.

PRoſopopœïa, fictio perſonæ, *quâ velut alienam perſonam oratione noſtrâ loquentem fingimus.*

Hîc verò ornamentum elocutionis ſingulare eſt, magnaque in primis audacia: ideóque magno conſilio judicióque regendum, ut conſentanea perſonis oratio tribuatur. Poëticum ſanè ornamentum, & quo uno poëtarum laudes præcipuè dijudicantur. In pictoribus Polygnotus præſtantiores, Pauſon deteriores, Dionyſius ſimiles: rerum imagines faciebat. Sic in Poëtis Homerus meliores, Hegemon pejores, Cleophon pares perſonas exprimebat: quin etiam Euripides, quales eſſent; Sophocles, quales eſſe deberent: ut Homerus & Sophocles totâ poë-

ticæ imitationis laude meritò principes habeantur. Itaque si usquam, certè in hac conformatione ratio decori diligenter habenda est: qua de re monemur ab Horatio in arte,

Intererit multùm Davúsne loquatur, an heros,
Maturúsne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli:
Colchus an Assyrius, Thebis nutritus, an Argis.

Prosopopœïa est imperfecta, vel perfecta.

Prosopopœïa imperfecta est, cùm sermo alienæ personæ leviter & obliquè repræsentatur.

Cæs. 1. Com. de legatis Helvetiorum: Qui dicerent sibi in animo esse, sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quòd iter nullum haberent aliud; rogare, ut ejus voluntate id sibi facere liceat. Pro lege Manil. Hi vos (quoniam liberè loqui non licet) tacitè rogant, ut se quoque sicuti cæterarum provinciarum socios, dignos existimetis, quorum salutem tali viro commendetis.

Prosopopœïa perfecta est, cùm tota fictio personæ oratione nostrâ repræsentatur: quo in genere & accessus ad Prosopopœïam & recessus decorus in primis esse debet.

Sic pro Cælio excitatur Appius Cæcus ad objurgandum Clodiæ libidinem. Existat igitur (ait orator) ex hac familia aliquis, ac potissimùm Cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit: qui profectò si exiterit, sic aget & sic loquetur. Hic apparatus est ad speciem quandam prolusionis, deinde vox & oratio Appii fingitur, Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo?

tulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares? aut tam inimica, ut venenũ timeres? Non patrem tuum videras? non patruum, non avum, proavum, atavum, audieras consules fuisse? non denique modò te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi, & fortissimi viri, patriæq; amantissimi, qui simul ac pedem limine extulerat, omnes propè cives virtute, gloriâ, dignitate superabat? cui cùm ex amplissimo genere in familiã clarissimã nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit? Cognatus? affinis? viri tui familiaris? Nihil horũ. Quid igitur fuit nisi quædam temeritas ac libido? Nónne te, si nostræ imagines viriles non commovebant, nè progenies quidẽ mea & illa Claudia æmulã domesticę laudis in gloria muliebri esse admonebat? non virgo illa Vestalis Claudia, quæ patrẽ complexa triumphantem ab inimico tribuno plebis curru detrahi passa non est? Cur te fraterna vitia potiùs quã bona paterna & avita, & usq; à nobis cùm viris, tum etiam in fœminis repetita moverunt? Ideóne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidie fœdera ferires? Ideo aquam adduxi, ut eâ tu incestè uterere? Ideo viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Hæc Prosopopœia est Appii Claudii: ad quam deponendam, brevis revocatio ad extremum ponitur his verbis; Sed quid ego (judices) ità gravem personam induxi? ut & verear, nè se idem Appius repentè convertat, & Cælium incipiat accusare illâ suâ gravitate censoriâ. Sic Æneæ Prosopopœiam Virg Æneid. 1. composuit, cùm Æneas socius cibum vinúmque

Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet:

O ſocii (neque enim ignari ſumus antè malorum)
O paſſi graviora: dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem, penitúſque ſonantes
Accêſtis ſcopulos: vos & Cyclopea ſaxa
Experti, revocate animos, mœſtúmque timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum
Tendimus in Latium, ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt. Illic fas regna reſurgere Trojæ.
Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert, curíſque ingentibus æger,
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Hîc poëta Æneam non humeris, ſed verbis ità ſuſtinuit, ut Æneas ipſe Æneam veriùs exprimere non potuerit.

Eâdem figurâ luget mutis & inanimatis rebus ſermonem dare.

Cujuſmodi illa ſunt in Catilinam majorum laterum, cùm patriam loquentem orator inducit. Si te (ait) parentes timerent atque odiſſent tui, neque illos ullâ ratione placare poſſes; ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes: Nunc te patria, quæ communis eſt omnium noſtrûm parens, odit ac metuit, & jamdiu te nihil judicat, niſi de parricidio ſuo cogitare: hujus tu neque autoritatem verebere? neque judicium ſequêre? neque vim pertimeſces? Quæ tecum, Catilina, ſic agit, & quodammodo tacitè loquitur: Nullum jam tot annos facinus extitit niſi per te; nullum flagitium ſine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptióque ſociorum impunita fuit ac libera: tu non ſolùm ad negligendas leges & quæſtiones, verùm etiam ad evertendas perfringendáſque valuiſti. Superiorâ

periora illa quanquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc verò me totam esse in metu propter te unum, quicquid increpuerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat; non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si est verus, nè opprimar: sin autem falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Hæc si tecum, ut dixi, patria loquatur, nónne impetrare debeat, etiamsi vim adhibere non possit? Hîc vides quàm decorè, & suscepta, & deposita sit persona. Et paulò pòst talis in eadem oratione Prosopopœïa reipublicæ. Etenim si mecum patria (quæ mihi vitâ meâ multò est charior) si cuncta Italia, si omnis resp. loquatur, M. Tulli, Quid agis? &c. Tandem persona ità deponitur: His ergò sanctissimis reipub. vocibus, & eorum hominum, qui idem sentiunt, mentibus pauca respondebo.

Sed satis de Prosopopœïæ schemate, quo tanquam aliquo in scenis pegmate, quævis non solùm hominum, sed etiam deorum persona à poëtis effingitur. Quapropter isto poëtico spiritu orator velut afflatus, in primis admirabilis est.

CAP. XXXIIII. De Addubitatione.

LOgismus sententiarum adhuc fuit: sequitur Dialogismus, qui est in Interrogatione & Responsione.

Interrogatio Deliberatione & Occupatione figuratur.

Deliberatio est, cùm varias tanquam consultationis

tionis rationes ſubindè interrogamus: quo in genere ſuſpenſis diutiùs audientium animis, aliquando inexpectatum quippiam majus aut minus expectatione ſtatuit.

Deliberatio eſt in Addubitatione aut Communicatione.

Addubitatio, ſeu ἀπορία, *eſt Deliberatio nobiſcum.*

Pro Cluent. Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam, neſcio: negem fuiſſe illam infamiam corrupti judicii? negem illam rem agitatam in concionibus? jactatam in judiciis? commemoratam in ſenatu? evellam ex animis hominum tantam opinionem, tam penitus inſitam, tam vetuſtam? Non eſt noſtri ingenii: veſtri auxilii eſt (judices) hujus innocentiæ, ſic in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma, atque in communi incendio ſubvenire. Æneïd. 4.

En! Quid agam? Rurſúſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadúmque petam connubia ſupplex,
Quos ego jam toties ſum dedignata maritos?
Inacas igitur claſſes, atque ultima Teucrûm
Juſſa ſequar? ——

Tandem reſponſio Addubitationis ſequitur:

Quin morere, ut merita es, ferróque averte dolorem.

Philip 2. Quid putem? Contemptúmne me? Non video, nec in vita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quid deſpicere poſſit Antonius. An in ſenatu facillimè detrahi poſſe credidit? Atqui ordo clariſſimis civibus bene geſtæ reipub. teſtimonium multis, mihi uni conſervatæ dedit. An decertare mecum voluit contentione

tione dicendi? Hoc quidem beneficium eſt: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò eſt. Non exiſtimavit ſui ſimilibus probari poſſe, ſe eſſe hoſtem patriæ, niſi mihi eſſet inimicus.

CAP. XXXV. De Communicatione.

COmmunicatio, vel ἀνακοίνωσις, *eſt deliberatio cum aliis.*

Pro Quint. Ego pro te nunc hoc conſulo poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, cùm tempus erat, conſulere oblitus es. Quæro abs te, C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle: Vadimonium mihi non oblit quidam ſocius & affinis meus, qui cum mihi neceſſitudo vetus, controverſia de re pecuniaria recens intercedit: Poſtulóne à Prætore, ut ejus bona mihi poſſidere liceat? an cùm Romæ domus ejus, uxor, liberi ſint, domum potiùs denuntiem? Quid eſt quod hac tandem de re vobis poſſit videri? Profectò ſi rectè veſtram bonitatem atque prudentiam cognovi, non multùm me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri: primùm expectare; deinde ſi latitare ac diutiùs ludificare videatur, amicos convenire, quærere quis procurator ſit, domum denuntiare: dici vix poteſt, quàm multa ſint, quæ reſpondeatis antè fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam ac neceſſariam devenire. Verr. 7. In Tricalino (quem locum fugitivi jam antè tenuerunt) Leonidæ ejuſdem Siculi familia in ſuſpicionem vocata eſt conjurationis: res delata eſt ad iſtum, ſtatim (ut par fuit) juſſu ejus, homines, qui

nominati erant, comprehensi sunt adductique Lilybæum, domino denuntiatum est, ut adesset: causâ dictâ, damnati sunt. Quid deinde? quid censeris? Furtum fortasse aut prædam expectasis aliquam. Nolite usquequaque eadem quærere: in metu belli furandi quis locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re furandi occasio, prætermissa est. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cùm denuntiavit, vt adesset: fuit nundinatio aliqua, & isti non nova, nè causam diceret: etiam alter locus, ut absolveretur: damnatis quidem servis, quæ prædandi potest esse ratio? Produci ad supplicium necesse est: testes enim sunt, qui in consilio fuerunt; testes, publicæ tabulæ; testis, splendidissima civitas Lilybætana; testis, honestissimus, maximúsque conventus civium Romanorum: nihil potest, producendi sunt: itaque producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini judices, quid deinde factum sit, quòd iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu atque præda? Quid in ejusmodi re fieri potuit? quod commodum est? Expectate facinus quàm vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium. Nomine sceleris conjurationísque damnati ad supplicium traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inspectantibus, soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi. Atq; ejusmodi est dialogismus Deliberationis.

CAP. XXXVI. De Occupatione.

Dialogismus Occupationis sequitur, *cùm alieni consilii interrogationem occupamus, eique responsionem subjicimus.* Ideó-

Ideóque dialogiſmus hic à priore parte Occupatio, à poſteriore Subjectio dicitur. Græcè πρόλη-ψις appellatur.

Occupatio ferè Proſopopœiam conjunctam habet: ideóque aliàs obliqua, aliàs perfecta eſt.

Pro Amer. Credo ego vos (judices) mirari, quid ſit, quòd cùm tot ſummi oratores hominéſque nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimùm ſurrexerim, &c. Tandem Reſponſio ſubjungitur: Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut cauſam Sexti Roſcii reciperem? Quia ſi quis iſtorum dixiſſet, quos videtis adeſſe, &c. multa plura dixiſſe, quàm dixiſſet, putaretur, &c. Ego ſi omnia liberè dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit. Sic Verr. 1. Si quis veſtrûm, judices, aut eorum qui adſunt, fortè miretur, &c. Sic pro Cæl. Si quis (judices) fortè nunc adſit, ignarus legum, judiciorum, conſuetudinis noſtræ, miretur profectó.

Eſt Prolepſis hæc proœmiis valde accommodata.

Occupatio plena eſt, quæ plenam Proſopopœiam habet.

Pro Cæl. Dicet aliquis, Hæc igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? ob hanc cauſam tibi hunc puerum parens commendavit & tradidit, ut in amore & voluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret? & hanc tu vitam & ſtudia defenderes? Ego, ſi quis (judices) hoc robore animi, atque hâc indole virtutis ac continentiæ fuit, ut reſpueret omnes voluptates, omnémque vitæ ſuæ curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret,

ficeret, quem non quies, non æqualium ſtudia, non ludi, non convivia delectarent, nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude & cum dignitate conjunctum: hunc meâ ſententiâ divinis quibuſdam bonis inſtructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnéſque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.

Occupamus aliquando iſto genere cogitationem noſtram, & objicimus adverſario, ipſúmque reſpondentem contrà fingimus.

Pro Quint. De re pecuniaria cupio contendere: Non licet. At ea controverſia eſt: Nihil ad me attinet, cauſam capitis dicas oportet: Accuſa, ubi ità neceſſe eſt: Non (inquit) niſi tu antè novo modo, priore loco dixeris. Dicendum neceſſariò eſt: præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum. Judex ipſe arceſſetur: Quid tum? Tu aliquem patronum invenies, hominum antiqui officii, qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat?

CAP. XXXVII. De Permiſſione.

ERgò hæ ſunt Interrogationis figuræ, in Deliberatione & Occupatione. Reſponſio Permiſsione & Conceſsione figuratur.

Permiſſio eſt, cùm facti cujuſpiam licentia condonatur.

Agra. 2. Si quid eſt quod indagâris, inveneris, ex tenebris erueris, quanquam iniquum eſt, tamen conſume ſanè; quoniam commodum eſt, quoniam tu quidem attuliſti.

Aliquando

Aliquando Ironiâ permiſcetur.

---Nunc & Jove miſſus ab alto Æneïd.4,
Interpres divûm fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos
Sollicitat: neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis: pete regna per undas.

Ironia in ſequenti exemplo apertior eſt. Pro Flacco: Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos, nimiæ pietatis & ſummi amoris in patriam viciſſim nos pœnas (ſi ità diis placet) ſufferamus.

CAP. XXXVIII. De Conceſſione.

CONceſſio eſt, cùm dictum aliquod aut argumentum condonatur.

Verr. 7. Sit ſacrilegus, ſit fur, ſit flagitiorum omnium vitiorúmque princeps: at eſt bonus imperator. Æneïd. 10.

Italiam petiit fatis autoribus: eſto. (Æneïd. 7.
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis (eſto) prohibere Latinis:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus.

Delectat hoc ornamentum in oratione præcipuè, cùm id concedimus, quod ei, cui conceditur, nocet: ut ſæpè fit in contentionibus & controverſiis.

Pro Ligario. Habes igitur Tubero (quod eſt accuſatori maximè optandum) confitentem reum: ſed tamen hoc ità confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, quâ te, Tubero: quâ virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque priùs de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarii ullam culpam reprehendatis.

CAP.

CAP. XXXIX. De Epilogo Elocutionis.

ATque hæc de ornamentis Elocutionis: quæ quò plura concurrerint, eò pleniorem ornatum orationis efficiant necesse est.

Ut in illo exemplo Ligarianæ defensionis: Certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hîc Metonymiæ variæ sunt: gladius, armorum, pro subjecto homine: sed Metaphoræ sunt illustriores, ardor, inprimísque illæ sensum & actum tribuentes rebus inanimatis, gladio, mucroni, armis, agebat, petebat, sensus: tum Synecdochæ, mucro pro gladio, latus pro toto homine: tum in verbis, agebat, petebat, cupiebas, optabas, sunt Epistrophæ soni: tametsi in clausula illa (mucro petebat) numerus est poëticus: denique in sententia tota est Apostrophe vehementis & instantis interrogationis. Quibus omnibus troporum figurarúmque generibus sic usus orator esse dicitur, ut Cæsari, quamvis & judici & adversario, tamen velut incantato & stupefacto, color variè mutatus sit, & libelli quidam è manibus exciderint. Illa videlicet Platonis γοητεία fuit, illáque flexanima, dominâque summi imperatoris oratio.

AUDO-

AUDOMARI TALÆI RHETORICÆ LIB. II. de pronuntiatione.

Cap. I. De præstantia pronuntiationis.

ELocutionis (quæ prima pars facta est artis Rhetoricæ) præcepta in tropis & figuris exposita sunt. Veniamus ad pronuntiationem, partem alteram institutæ artis & doctrinæ.

Pronuntiatio est apta elocutionis enuntiatio.

Hanc partem Rhetoricæ artis Aristoteles primus animadvertisse videri voluit, vimque maximas habere docuit exemplo histrionum, quibus agentibus, poëmata longè gratiora sint, quàm si poëtæ ipsi pronuntiarent. Tullius verò oratorio tertio, cùm de elocutionis ornamentis dixisset, sed hæc ipsa (ait) omnia perinde sunt, ut agantur; actio in dicendo una dominatur: sine hac summus orator esse in numero nullo potest: mediocris hâc instructus summos sæpe superavit. Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cùm rogaretur quid in dicendo esset primum; huic secundas, huic tertias. Quò mihi meliùs etiam illud ab Æschine dictum videri solet, qui cùm propter ignominiam judicii cessisset Athenis, & se Rhodum contulisset, rogatus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphon-

Cteſiphontem contra Demoſthenem dixerat: quâ perlectâ, petitum eſt ab eo poſtridie, ut legeret illam etiam quæ contrà à Demoſthene pro Cteſiphonte edita. Quam cùm ſuaviſſimâ & maximâ voce legiſſet, admirantibus omnibus, Quantò (inquit) magìs admiraremini, ſi audiſſetis ipſum? Ex quo ſatìs ſignificavit, quantum eſſet in actione, qui orationem eandem aliam eſſe putaret, actore mutato. Et certè infantes, actionis dignitate eloquentiæ ſæpè fructum tulerunt: & diſerti, deformitate agendi, multi infantes putati ſunt. Cujus rei magnum argumentum Hortenſius eſt, diu princeps oratorum, poſtea æqualis Ciceroni, perpetuò autem ſecundus: cujus tamen ſcripta tam longè abfuerunt ab illa vivæ eloquentiæ fama, ut appareret aliquid placuiſſe, eo dicente, quod poſtea legentes non invenerint. Quamobrem in hanc inprimis Rhetoricæ partem omnia illa Platonis Ariſtoteliſque probra juſtiſſimè conferentur: omnéſque ὀλοποιΐας, κομμώσεως, κολακείας, γοητείας, ψυχαγωγίας, inſidiæ in hac una parte reperientur.

Artis tamen hujus tantæ magiſtri nobis deſunt, phonaſcus, ſcenicus, hiſtrio, laniſta, palæſtricus, Demoſthenes, & Cicero; id eſt, verus orator, cujus exẽplo eloquentiæ diſcipulus exerceatur. Itaque tantò majore induſtriâ hîc opus eſt, quia magiſtri illi vivi nuſquam ſunt, tantúmq; picti in libris vix apparent.

CAP. II. De moderatione vocis.

PArtes Pronuntiationis duæ ſunt: Vox, unde Pronuntiatio: & Geſtus, unde Actio dicitur.

Atque

Atque harum partium altera ad aures, altera ad oculos attinet: per quos duos ſenſus ad animum omnis ferè cognitio pervenit.

Sed de *Voce* priús: *cujus bonitas optanda quidem nobis eſt primùm: deinde quacunque ea fuerit, tuenda & exercenda: ſic ut omnia quæ proferentur, ſono vocis rebus quæ dicuntur, accommodato proferantur.*

Vocis autem *unum eſt generale præceptum, nè ſit graviſſima, néve acutiſſima.*

Nam ſubmiſſo illo murmure debilitatur omnis intentio: contrà autem dicere omnia clamosè, inſanum eſt. Itaq; in intermediis inter imum ſupremúmque ſpatiis eſt conſiſtendum. Atque ad vocem obtinendam (ait Tullius) nihil eſt utilius, quàm crebra mutatio: nihil perniciosius, quàm effuſa ſine intermiſſione contentio. Quid? ad aures noſtras, & actionis ſuavitatem, quid eſt viciſſitudine, & varietate, & continuatione aptius? Itaque ad hanc vocis moderationem, Gracchus tantam ſcientiam & diligentiam adhibuit, ut ſervum Lycinium literatum hominem & peritum, poſt ſe occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneolâ fiſtulâ ſonum, quo illum aut remiſſium excitaret, aut à contentione revocaret. In omni quippe voce eſt quiddam medium ſed ſuum cuique voci.

Hinc *gradatim aſcendere vocem utile & ſuave eſt; (nam à principio clamare, agreſte quiddam eſt) & illud idem ad firmandam vocem eſt ſalutare.*

Deinde eſt quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius eſt, quàm acutiſſimus clamor: quo

quò te fistula progredi non sinet, & tamen ab ipsa contentione revocabit. Est idem contrà quiddam in remissione gravissimum, quóque tanquam sonorum gradibus descenditur. Hæc varietas, & hîc per omnes sonos vocis cursus & se tuebitur, & actioni afferet suavitatem. Sed fistulator domi relinquendus, sensus hujus consuetudinis ad usum differendus. Ista est æquabilitas, cui contrariam μονοτονίαν Quintilianus cum Cicerone valde item fugiendam censet. Sed enim vocalis hujus varietatis moderatrix esse debebit animi cogitatio. Hæc enim summa causa est pronuntiationis, ut vox sit animi interpres & nuntia. Sunt enim voces, ut nervi in fidibus; atque ità sonant, ut à motu animi sunt pulsæ.

CAP. III. De Voce in singulis verbis.

RAtio igitur *Vocis erit in singulis verbis, vel in tota sententia.*

De verborum autem singulorum pronunitatione ità Quintil. præcipit: Proponamus nobis (ait) illud Ciceronis in oratione nobilissima pro Milone principum: Nónne ad singulas penè distinctiones, quamvis in eadem facie, tamen quasi vultus mutandus est? Etsi vereor (judices) nè turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere. Etiamsi est toto proposito contractum atque submissum, quia & exordium est, & sollicitum exordium: tamen fuerit, necesse est, aliquid plenius & erectius, dum dicit, Pro fortissimo viro; quàm cùm, Etsi vereor, & Turpe sit & timere. Jam secunda respiratio increscat oportet, & naturali quodam conatu, quò minùs

minùs pavidè dicimus quæ sequuntur, & quo magnitudo animi Milonis ostenditur. *Miniméque deteret, cùm Titus Annius ipse magìs de reipub. salute, quàm de sua perturbaretur.* Deinde quasi objurgatio sui est, *Me ad ejus causam, parem animi magnitudinem afferre non posse.* Tum invidiosiora, *Tamen hæc novi judicii nova forma terret oculos.* Illa verò jam penè apertis (ut aiunt) tibiis: *Qui quotcunque insiderint, veterem consuetudinem fori, & pristinum morem judiciorum requirunt.* Nam sequens latum etiam atque fusum est: *Non enim coronâ consessus vester cinctus est, ut solebat.* Quod notavi, ut appareret, non solùm in membris causæ, sed etiam in articulis esse aliquam pronuntiandi varietatem: sine qua nihil neque majus neque minus est. Hæc Quint. *De pronuntiationis singularum vacuum.*

In qua troporum genera, figuræ sunt vultuosa, relucent necesse est:

Non enim aliter Ironia, neque Metaphora illustrior & animosior intelligeretur.

CAP. IIII. De cantico vocis.

SEquitur pronuntiatio totius sententiæ, in qua figuræ omnis generis affectúsq; comprehenduntur. *Figuræ autem verborum, cùm tota sint in numerosis dimensionibus aut repetitionibus, continent illum sine dubio cantum, de quo Tullius & Fabius.*

Est (ait in Oratore Tullius) in dicendo etiam quidam cantus obscurior, non hic è Phrygia & Caria Rhetorum epilogus, penè canticum: sed ille quem

significat Demosthenes & Æschines, cùm alter alteri objiciat vocis flexiones. Dicit plura etiam Demosthenes, illúmque sæpe dicit voce dulci & clarâ fuisse. Hæc Tullius. Sequentia Fabius, cùm de quodam cantico dixisset: Tales sunt (ait) illæ inclinationes vocis, quas invicem Demosthenes atque Æschines exprobrant non ideo improbandæ: cùm enim uterque alteri objiciat, palàm est utrumque fecisse. Nam neque ille per Marathonis, & plateārum, & Salaminis propugnatores recto sono juravit: neque hic Thebas sermone deflevit. Hæc Fabius. Unde cantum quendam orationis de vocis flexione & suavitate adhibitum ab oratoribus intelligimus.

Qui sanè totus est in illis verborum figuris. Sed tamen etiam cantus ipse permiscetur cum cæteris sententiarum figuris, cúmque totis animi affectibus.

CAP. V. De vocis intentione & remissione.

SEd tamen intendenda vel remittenda vocis in oratione tota, quæ est in verbis singulis, Prosodia est.

Acutæ exemplum est.

Pro Lig. Vide, Cæsar, quàm non reformidem, quanta lux tuæ liberalitatis & sapientiæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero, voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nullâ vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. Et hanc orator ipse contentionem vocis prædixit.

Est acuminis diversa vox, & penè extra organum,

num cui Graci nomen amaritudinis dederunt, ſupra modum ac penè naturam vocis humanæ acerba.

Ut cùm populus acclamatione adversâ Ciceronem pro Rabirio agentem turbaret, Nihil, ait, me clamor iſte commovet, ſed conſolatur, cùm indicat eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos. Nunquam (mihi credite) populus Romanus hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quantò jam levior eſt acclamatio? Quin continetis vocem, indicem ſtultitiæ veſtræ, teſtem paucitatis? Prima illa ſunt lentiora; poſtrema vocis amaritudinem illam habent.

Exemplum gravis & plenæ vocis eſt.

Phil. 2. Si inter cœnam in tuis immanibus poculis accidiſſet, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, publicum negotium gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens, fruſtis eſculentis vinum redolentibus, gremium ſuum, & totum tribunal implevit.

In redditione collationis producenda ſunt omnia, trahendæ vocales, aperienda fauces, quò major quàm antea, fœditas exprimatur.

Vocis autem *circumflexæ & moderatæ exemplum eſt.*

Pro Lig. Quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

CAP. VI. De voce affectuum.

ATque hæc communia affectuum ferè omnium. *Specialia quædam sunt in singulis affectibus, quorum pulsum tactúmque voces exprimunt. Itaque in alio affectu vocis aliud genus est.*

Qua de re jam ante Aristotelem Thrasymachus ἐν τοῖς ἐλέοις quædam præceperat: nec Aristoteles primus videtur id animadvertisse, præsertim cùm ab eo Thrasymachus hac de re appelletur.

In miseratione igitur, *vox erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis.*

Ut in illo Gracchanæ orationis loco: *Quò me miser conferam? quò vertam? in Capitolium̃ne? at fratris sanguine redundat: an domum? matrem̃ne ut miserum lamentantémque videam & abjectum?* Quæ à Graccho, Tullius ait, acta sic esse oculis, voce, gestu, inimici ut lacrymas tenere non possent.

In iracundia vox contraria, est acuta, incitata, crebrò incidens.

Phil. 2. *O præclarum illum eloquentiam tuam, cùm es nudus concionatus! Quid turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? Nam expectus, dum te stimulis foderem? Hæc te, si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc te cruentat oratio. Vereor, nè immanium summorum virorum auctoritatem & gloriam; dicam tamen dolore commotus: Quid indignius, quàm vivere eum, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur jure interfectum esse qui abjecerit?* Talem vocem requirit reticentia illa,

Jam

Jam cœlum terrámque meo sine numine venti, &c.

In metu & verecundia contractus & hæsitans sonus est. Terent. Eunuch.

Totus, Parmeno, tremo, horreóq; postquam aspexi hanc.

Talis vox Ciceronis fuit in plerisque exordiis: ut pro Deiotaro etiam significatur: *Cùm in omnibus causis gravioribus, C. Cæsar, initio dicendi commoveri soleam vehementiùs, quàm videtur vel usus, vel ætas mea postulare; tum in hac causa ità me multa perturbant, ut quantum mea fides studii mihi afferat ad salutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat.*

In voluptate teneram, lene, effusum, hilaratum vobis genus optatur.

Qualis est illa vox Æneæ, pictum in tapetis Trojæ excidium intuentis:

Constitit, & lacrymans, Quis jam locus (inquit) Achate,
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus: sunt hîc etiam sua præmia laudi,
Sunt lacrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solve metus: feret hæc aliquam tibi fama salutem.

Dolor sine commiseratione grave quiddam & imo pressu ac sono obductum requirit.

In Pison. Meministine cœnam, cùm ad te quintâ ferè horâ, cum C. Pisone venissem, nescio quo è gurgustio te prodire, involuto capite, soleatum? &, cùm isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalâsses, excusatione te uti valetudinis, quòd diceres vinolentis te quibusdam medicamentis solere curari? quam nos causam cùm accepissemus, (quid enim facere poteramus?) paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nidore atque fumo, unde tu nos cùm

improbissimè respondendo, tum turpissimè eructando ejecisti.

In blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, levis vox & submissa est. Æneid. 4.

Méne fugis? per ego has lacrymas dextrámque tuam, te
(Quando aliud mihi jam miseræ nil ipsa reliqui)
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos:
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam
Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.

Atq; hæc de vocis & in singulis verbis & in totis affectibus, moderatione: ad quam exercendam, optimum esse censet Fabius ediscere quàm maximè varia, quæ flexus omnes habeant, eáque quotidie ità dicere, ut agimus; ut simul in omnia paremur. Sic Cicero vitium huic moderationi contrarium emendavit. Omnia enim sine remissione, sine varietate, vi summâ vocis, & totius corporis contentione dicebat. Sed peragratâ Græciâ & Asiâ, omnium generum rhetoribus auscultatis, & ad hoc remedium adhibitis, tandem non modò exercitatior, sed propè mutatus rediit. Medicina tamen ista continuata est diutiùs, ut à cœna post solis occasum frictiones, & certorum spatiorum inambulationes tenerentur. Recreandæ voculæ causâ necesse est mihi ambulare: scribit jam ætate gravis ad Atticum. Quintilianus huc adjungit unctiones, temperantiam Veneris & victus.

CAP. VII. De præstantia actionis.

HActenus de voce: *Actionis lex & gestus* superest (quam Quintilianus Chironomiam appellat)

pellat) *virtutis multò majoris, quàm ulla vox esse possit.* In iis enim omnibus quæ sunt actionis, inest quædam vis à natura data: quare etiam hâc imperiti, hâc vulgus, hâc denique barbari maximè commoventur. Verba enim neminem movent, nisi eum qui ejusdem linguæ societate conjunctus est: sententiæque sæpe acutæ non acutorum hominum sensus prætervolant. Actio, quæ præ se motum animi fert, omnes movet: iisdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iisdem notis & in aliis agnoscunt, & in se ipsi judicant. Argumento magno est pantomimus, qui solo gestu, sine voce, omnia spectantibus significat; ut gestus in tanta per tot gentes linguarum diversitate, tanquam communis hominum sermo esse videatur. Imò verò etiam bestiarum, quæ signis affectus suos enuntiant: quinetiam rerum inanimatarum: sic enim picturæ & imagines tacitæ loquuntur. Itaque *Gestus, sermo corporis & eloquentiæ rectè à Cicerone nominatur:* in eóque summum studium duo summi oratores Demosthenes & Cicero posuere. Demosthenes speculum grande intuens, componebat actionem & gestum corporis, & quamvis fulgor ille sinistras imagines redderet, suis demum oculis, quod efficeret, credidit. Quinetiam Satyrum histrionem ad eas artes magistrum adhibuit. Et Cicero histrionibus quoque hujus doctrinæ magistris, Roscio comœdo, & Æsopo Tragœdo usus est. Chironomiam verò Quintilian. author est ab heroicis usque temporibus repetitam, ab ipso etiam Socrate probatam, à Platone quo-

que in parte civilium positam virtutum. Quare nec Aristoteles primus id animadvertit.

CAP. VIII. De gestu totius corporis.

Ex una hîc summa est, ut omnes vocis flectiones subsequantur gestus, non hîc verba exprimens scenicus, sed universam rem & sententiam non demonstratione, sed significatione declarans, laterum inflexione hâc forti & virili, non ab scena & histrionibus, sed ab armis, aut etiam à palæstra.

Trunco igitur *totius corporis orator seipsum moderetur, & virili laterum flexione, gestúmque magis ad sensus, quàm ad verba accommodet.*

Motus gesticulatorius ridiculus est. Sextus Titius tam solutus & mollis in gestu fuit, sicut est in Bruto, ut saltatio quædam nasceretur, cui Titius nomen esset. Et Hortensius, tanquam histrio appellatus gesticularia Dionysia notissimæ saltatriculæ nomine, ut apud Gellium est, & nominatim à Cicerone dictum, in motu & gestu plus artis habuisse, quàm esset oratori satis. Sed in his immoderatum studium reprehenditur.

Status verò corporis sit secundum naturam erectus & excelsus.

Etenim natura

Os hominis sublime dedit, cœlúmque videre
Jussit, & erectos ad sydera tollere vultus:

Contraria autem nutatio & vacillatio quàm indecora sit. Curionis motus ille argumento est: quem Julius (ut est in Bruto) in perpetuum notavit, cùm ex eo inutramque partem toto corpore vacillante quæsivit,

quæsivit, quis loqueretur è lintre. Et Qu. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus: Is cùm tribun. pleb. Curionem & Octavium consules produxisset, Curióque multa dixisset, sedente Cn. Octavio collegâ, qui devinctus erat fasciis, & multis medicamentis, propter dolorem artuum, delibutus; Nunquam (inquit) Octavi, collegæ tuo gratiam referes, qui nisi se suo more jactavisset, hodie te istîc muscæ comedissent. Atque hæc de corporis universi gestu.

CAP. IX. De gestu capitis, frontis, & oculorum.

PArtium item sua quædam ratio est, & quidem præcipua capitis, cum illo corporis statu consentientis.

Demisso capite humilitas & modestia significatur.

Et hoc gestu poëta verecundiam reginæ exprimit, Æneïd. 1.

Tum breviter Dido vultum demissa profatur.

Eundem modestiæ gestum proponit Homerus Ulyssis exemplo, quem dicit fixisse oculis in terram defixis, immotóque sceptro, priusquam illam eloquentiæ procellam effunderet. Eóque gestu par est Ciceronis timorem in principiis significatum esse: quinetiam id testificatur oratione illâ, *Cùm in omnibus causis, C. Cæsar, &c.*

Aspectus vertitur eôdem, quò gestus corporis, exceptis, quæ aut damnanda, aut removenda sint, ut videamur aversari. Æneïd. 3.

---Dii talem terris avertite pestem. Æneïd. 1.

---Haud equidem tali me dignor honore.

Solo tamen capite gestum facere aut frequenter facere

cere, vitiosum scenicis doctoribus visum est: frontem ferire in dolore, Ciceroni videtur oratorium, Fabio autem scenicum.

Sed *in ore ac vultu sunt omnia: in eo autem ipso dominatus est omnis oculorum. Vultus autem imago est animi, indices oculi.*

Quare cùm effeceris, nè quid ineptum aut vultuosum sit, tum oculorum magna debet esse moderatio; qui, quot animi motus sint, tot significationes & commutationes habent. Tullius in Pisone cavillatur oculorum motum. Cùm esses interrogatus (ait) quid sentires de consulatu meo: gravis author (Calatinus, credo, aliquis, aut Africanus, aut Maximus & non Cæsonius semiplacentinus, Calventius) respondes, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Qualis illa nimirum comici patris, interim concitati, interim lenis persona est: similis enim est inæqualitas.

Narium, labiorum, menti, cervicum, humerorum vitia magis notantur.

Humeros jactabat Demosthenes: sed hoc vitium ità dicitur emendâsse, ut, cùm in angusto quodam pulpito stans diceret, hasta humero dependens immineret: ut, si calore dicendi vitare id excidisset, offensatione illâ commoneretur.

CAP. X. De gestu brachii, manus, digitorum.

AT brachium procerius projectum, quasi quoddam telum orationis est: continuósque ac de-

decurrentes locos maximè decet, & cùm ſpecioſiùs quiddam uberiúſque dicendum eſt.

Sicut illud; *Saxa atque ſolitudines voci reſpondent:* expatiatur in latus, & ipſa quodammodo ſe cum militari iſto geſtu fundit oratio.

Sinistrum verò *brachium, ſi quid eo agendum ſit, eò uſque allevandum eſt, ut quaſi normalem angulum faciat.*

Manus autem *minùs arguta, digitis ſubſequens verba, non exprimens, tantum poteſt, ut ſine hac truncа videatur actio.*

Nam cæteræ partes loquentem adjuvant manus prope ipſa loquitur. Hinc Perſianum illud ſatyr. 4.

Ergò ubi commota ferver plebecula bile,
Fert animus calidæ feciſſe ſilentia turbæ
Majeſtate manus.

Siniſtra autem *ſola nunquam geſtum facit; dextræ ſeſe frequenter acccommodat.*

Sic junctis manibus Addubitatio illa Graccha-na agenda eſt: *Quò me miſer conferam*, &c. Quantus verò ſit junctarum manuum geſtus, exemplum poëtæ demonſtrat, Æneïd. 1.

Ingemit, & duplices tendens ad ſydera palmas,
Talia voce refert: O térque quatérque beati,
Quîs ante ora patrum, Trojæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere!-

Hîc poëta geſtum præmonſtravit. Manus verò complodere, eſt ſcenicum.

Atque hæc de univerſa manu.

In cujus digitis, ſingularis geſtus quidam eſt

atque

atque ille inprimis maximè communis quo medius digitus in pollicem contrahitur explicatis tribus; duóque medii sub pollicem veniunt, & gestu est instantior: & tribus pollice pressis, index ille (quo Crassum in exprimendo animi dolore atque impetu scienter usum significat Antonius) *explicare solet.*

Is in exprobrando & indicando (unde ei nomen est) *alternatâ ac spectante humerum manu paulùm inclinatus affirmat, versus in terram urget: aliquando pro numero unitatis est.*

Est autem & ille verecundæ orationi aptissimus, quo quatuor primis leviter in summum coëuntibus digitis non procul ab ore, aut pectore fertur ad nos manus, & deinde prona ac paululũ prolata laxatur.

Quintilianus credit hoc modo cœpisse Demosthenem in illo pro Ctesiphonte timido summissóque principio: sic item formatam Ciceronis manum, cùm diceret; *Si quid est in me ingenii, (judices) quod sentio quàm sit exiguum*, &c. Atque digitorum gestus tam insignis est: vetat tamen Tullius, nè ullæ sint argutiæ digitorum, nè ad numerum cadat articulus. Fit & ille habitus, qui pacificator in statuis solet esse, qui inclinato in humerum dextrum capite, brachio ab aure protenso manum infesto pollice extendit: qui quidem maximè placuit iis, qui se dicere sublatâ manu jactabant.

CAP. XI. De gestu pectoris, femoris, pedis.

IN ceteris vitia ferè notata sunt: ut pectus ac ventrem projicere; cadere etiam pectus, Fabio vecordiæ est.

At

At semper ferire (quod Athenis primus fecisse creditur Cleon) *assuetum, & indignatos decet, & excitat auditorem.*

In pedibus verò *status & incessus observatur.*

In dextrum ac lævum latus vacillare alterno pedibus insistendo ridiculum est.

Supplosio tamen pedis in contentionibus & incipiendis & finiendis est opportuna.

Incessus permissus est oratori, sed rarus, & tantùm in causis publicis, ubi suggestum amplum & spatiosum est; ubi etiam multi sunt judices: proindéque in senatu, ubi plures, & in concione, ubi longè plurimi.

Discursare tamen ineptissimum: urbanéque Flavius Virginius interrogavit de quodam suo antisophista, quot millia passuum declamâsset.

Atque hæc de corporis gestu, qui magnis oratoribus instrumentum eloquentiæ prorsus admirabile fuit, quin adversus oratores hujus ipsius artificii fastidiosos contemptores argumentum hinc sumptum est.

Nam cùm Tullius adversus Callidium, hæresis illius oratorem diceret, pro argumento refutationis posuit, quòd veneni sibi comparati causam tam solutè egisset, tam leniter, tam oscitanter, tam sine corporis gestu. *Tu Marce Callidi* (inquit) *nisi fingeres, sic ageres? præsertim cùm istâ eloquentiâ alienorum hominum pericula defendere acerrimè soleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces & querelas solet: nulla perturbatio*

animi,

animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla supplosio. Itaque, tantum abfuit, ut inflammares nostros animos, sommum isto loco vix tenebamus.

Sic Tullius Callidium in ipso foro tanquam in aliquo rhetoricæ ludo condiscipulum non satis in arte, quam profiteretur, attentum & consideratum vellicavit.

FINIS.

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

Cap.		Pag.
1	*Quid Rhetorica & quid Elocutio,*	1
2	*Quid Tropus,* Κατάχρησις, Ὑπερβολὴ, Ἀλληγορία,	2
3	*De Metonymia cauſæ,*	3
4	*De Metonymia effecti,*	5
5	*De Metonymia ſubjecti,*	ibid.
6	*De Metonymia adjuncti,*	7
7	*De Ironia,*	9
8	*De Metaphora,*	11
9	*De Synecdoche membri,*	13
10	*De Synecdoche ſpeciei,*	14
11	*De Synecdoche integri,*	16
12	*De Synecdoche generis,*	ibid.
13	*De Epilogo Troporum,*	17
14	*Quid Figura, & quid Figura Dictionis,*	18
15	*De Rhythmo,*	19
16	*De Metro,*	21
17	*De numeri oratorii origine & laude,*	23
18	*De numeri oratorii obſervatione,*	25
19	*De Epizeuxi,*	30
20	*De Anadiploſi,*	31
21	*De Climace,*	ibid.
22	*De Anaphora,*	32
23	*De Epiſtrophe,*	33
24	*De Epanalepſi,*	35
25	*De Epanodo,*	ibid.
26	*De Paronomaſia,*	36

27 *De*

27 De Polyptoto, 37
28 Quid Figura Sententia, & quæ eius ipsius, ibid.
29 De Exclamatione, 39
30 De Epanorthosi, 41
31 De Aposiopesi, 42
32 De Apostrophe, 43
33 De Prosopopœia, 45
34 De Addubitatione, 49
35 De Communicatione, 51
36 De Occupatione, 52
37 De Permissione, 54
38 De Concessione, 55
39 De Epilogo Elocutionis, 56

LIBRI II.

Cap. Pag.
1 De præstantia Pronuntiationis, 57
2 De moderatione vocis, 58
3 De voce in singulis verbis, 60
4 De cantico vocis, 61
5 De vocis intentione & remissione, 62
6 De voce affectuum, 64
7 De præstantia actionis, 65
8 De gestu totius corporis, 68
9 De gestu capitis, frontis, & oculorum, 69
10 De gestu brachii, manus, digitorum, 70
11 De gestu pectoris, femoris, pedis, 72

FINIS.

6
7
d.
39
41
42
43
45
49
51
52
54
55
56

Pag.
57
58
60
61
62
64
65
68
69
70
72

4